

ISTORINĖS ATMINTIES REFLEKSIJOS ŠIUOLAIKINĖJE LIETUVOS KARIUOMENĖJE: KARINIŲ VIENETŲ PAVADINIMAI

Doc. dr. Manvydas Vitkūnas

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Anotacija. Kariuomenėje patriotizmo ugdymas, tvirtų pilietinių nuostatų formavimas yra neatsiejama karių rengimo dalis. Tai daroma ne tik vykdant formaliąsias mokymo programas, bet ir neformalųjį ugdymą – per valstybės, kariuomenės ir konkretaus dalinio istorinėms sukaktims skirtus šventinius minėjimus ir kitus renginius, paskaitas, susitikimus su Laisvės kovų dalyviais, edukacines išvykas. Patriotinėms aspiracijoms stiprinti labai svarbus tapatumo su savo kariniu vienetu, jo bendruomene, tradicijomis jausmas. Karius vienija bendra tarnyba, uniforma, dalinio pavadinimas, vėliava, emblema, šūkių ir daugybė kitų dalykų.

Svarbias praeities asmenybes ar įvykius įamžinančių pavadinimų suteikimas kariuomenės vienetams yra istorinės atminties puoselėjimo dalis. Tai, kiek viena ar kita praeities epocha aktualizuojama mūsų dienomis, padeda suvokti istorinės atminties tyrimai, „atminties vietų“ analizė. Be abejo, „atminties vietų“ identifikavimas, klasifikavimas, jų tarpusavyo santykio nustatymas gali būti labai įvairus, dažniausiai nulemtas subjektyvaus tyrėjo požiūrio, jo pasirinktos tyrimo krypties.

Šio tyrimo objektas – istorinė atmintis moderniojoje Lietuvos kariuomenėje. Tyrimo tikslas – įvertinti kariuomenės vienetų pavadinimų, kaip „atminties vietų“, reikšmę šiuolaikinėje Lietuvos kariuomenėje. Tyrimo uždaviniai – išsiaiškinti vardų suteikimo kariuomenės daliniams ištakas, palyginti situaciją 1918–1940 m. ir dabartinėje Lietuvos kariuomenėje, įvertinti istorinių tradicijų tęstinumą ir naujų tradicijų kūrimo ypatumus, palyginti vardų teikimo kariuomenės vienetams Lietuvoje ir kitose šalyse ypatumus.

Daugelis Lietuvos kariuomenės vienetų (nuo bataliono ir aukštesni, retai – kuopos) yra pavadinti Lietuvos istorinių asmenybių vardais, kitiems suteikti praeities kariuomenės (taip pat ir partizaninio judėjimo) vienetų ir junginių (pulku, partizanų rinktinių), pajėgų rūšių (dragūnų, husarų, ulonų), rečiau – mūšių ir pan. pavadinimai. Pagarbos praeičiai tradiciją, besireiškiančią per istoriškai akcentuotus dalinių ir junginių pavadinimus, šiuolaikinė Lietuvos kariuomenė perėmė iš 1918–1940 m. Lietuvos kariuomenės ir antisovietinės rezistencijos kovotojų.

Tarpukario Lietuvos kariuomenės pulkams daugiausia buvo suteikti istorinių asmenybių, gyvenusių XIII–XV a., vardai. XVI–XVIII a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės paveldą reprezentavo tik Jonušo Radvilos asmenybė ir istorinių kavalerijos rūšių (husarų, ulonų, dragūnų) pavadinimai. Tokią disproporciją lėmė to meto politinės aplinkybės, ankstyvojo LDK istorijos laikotarpio sureikšminimas ir ne visada objektyvus vėlyvojo LDK periodo, Abiejų Tautų Respublikos laikotarpio, primiršimas.

Dabartinėje Lietuvos kariuomenėje per karinių vienetų pavadinimus labiausiai ref-

lektuojami du Lietuvos istorijos periodai: XIII–XV a. ir 1944–1953 m. antisovietinis partizaninis judėjimas. Taip pat gana daug dėmesio skiriama 1918–1940 m. Lietuvos Respublikos, Nepriklausomybės kovų istorijai. Vėlyvasis LDK istorijos periodas reflektuojamas gana menkai, o XVIII a. pabaigos–XIX a. sukilimai beveik visiškai neatsispindi kariuomenės vienetų pavadinimuose. Išskirtinis, analogų kitų šalių kariniuose laivynuose praktiškai neturintis, yra sprendimas vadinti Lietuvos karinių jūrų pajėgų laivus senųjų baltų genčių ir istorinių Lietuvos regionų vardais.

Istorinių asmenybių vardų, svarbiausių mūšių ar karinių operacijų pavadinimų suteikimas nėra tik Vidurio ir Rytų Europai būdinga ar juo labiau „sovietinė“ tradicija. Toks ar panašus, kaip Lietuvoje, kariuomenės dalinių pavadinimų formavimo principas būdingas įvairioms Europos šalims. Ypač artimi modeliai naudojami Lenkijoje, Rumunijoje ir Ispanijoje.

Vardų suteikimas kariuomenės vienetams ir konkreitiems karinėse teritorijose esantiems objektams padeda ugdyti karių ir plačiosios visuomenės istorinę atmintį, patriotizmą, pabrėžia ilgaamžes Lietuvos karybos istorijos tradicijas ir jų tęstinumą. Tai svarbi ir neabejotinai saugotina Lietuvos kariuomenės tradicija.

Pagrindiniai žodžiai: Lietuvos kariuomenė, dalinių pavadinimai, istorinė atmintis, atminties vietos.

Įvadas

„Tarpukariu laikytasi nuomonės, kad 1918 m. Lietuvos kariuomenė buvo ne sukurta, bet atkurta. Pulkams suteikti Lietuvos didžiųjų kunigaikščių ir kunigaikščių vardai. Rašant dalinių istorijas, atsižvelgiant į pulkų numerius, įvardyta, kad pulkai buvo ankstesnių reguliarių karinių vienetų, XVIII a. LDK regimentų, 1812 m. Prancūzijos armijos lietuviškųjų pulkų ar net 1830–1831 m. sukilimo karinių formuočių tradicijų tęsėjai. Visa kariuomenė tęsė Lietuvos karybos tradicijas, kurių ištakos siekė dar ikirikriščionišką LDK laikotarpį.“

Iš Lietuvos karinės doktrinos, patvirtintos Lietuvos kariuomenės vado 2016 m. balandžio 22 d. įsakymu Nr. V-570.

Lietuvos karinėje doktrinoje nurodoma, kad viena svarbiausių kario vertybių (stipriausių ir giliausių kario dorovinių ir moralinių įsitikinimų) yra patriotizmas¹.

Patriotizmas (pranc. *patriotisme* < gr. *patria* – tėvynė) dažniausiai apibrėžiamas kaip tėvynės meilė, atsidavimas savo tautai. Ši sąvoka gali būti aiškinama ir išplėtotai, akcentuojant įvairius aspektus. Stanislovas Guščius teigia, kad „*prisirišimas prie savo gimtinės, prie savo šaknų, t. y. Tėvynės meilė, atsidavimas savo tautai ir yra tikrasis patriotizmas*“².

¹ Lietuvos karinė doktrina. Patvirtinta Lietuvos kariuomenės vado 2016 m. balandžio 22 d. įsakymu Nr. V-570. Antrasis leidimas. Vilnius: Lietuvos kariuomenė, 2016, 6–5 (puslapiai nenurodomi, numeracija pagal skirsnius).

² Guščius, S. Piliietinės savimonės ugdymas kariuomenėje // *Karinis rengimas ir ugdymas Lietuvoje* (ats. red. V. Rakutis). Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2007, p. 186.

Kęstutis K. Girnius pabandė kiek plačiau apibendrinti patriotizmo sąvoką:

„Patriotas yra ištikimas savo tėvynei, nes ji yra sava ir turi arba gali atkurti kadaise turėtas objektyviai vertingas savybes. Jis susitapatina su tėvyne, su ja sieja savo likimą, jaučiasi esąs tarpgeneracinės bendruomenės narys. Jis rūpinasi tėvynainiais, puoselėja jų gerovę. Patriotas siekia savo šalies klestėjimo ir politinio suverenumo, yra pasiryžęs paaukoti savo interesus dėl tėvynės, o ypatingomis aplinkybėmis – ir pažeisti dorovės normas.“³

Įžvalgų, kas yra patriotizmas, yra išties nemažai. Nepaisant tam tikrų akcentuojamų skirtumų, patriotizmas neįsivaizduojamas be pagarbos savo tautos praeičiai, šalies istorijai, be sąsajų su praeitimi.

Patriotizmas nėra savaiminė duotybė. Jis ugdomas šeimoje, mokykloje, įvairiose visuomeninėse organizacijose, per kultūrinės veiklas, žiniasklaidą, sporto renginius ir daugybę kitų būdų.

Kariuomenėje patriotizmo ugdymas, tvirtų pilietinių nuostatų formavimas yra neatsiejama karių rengimo dalis. Tai daroma ne tik vykdant formalizuotas mokymo programas, bet ir per neformalųjį ugdymą – valstybės, kariuomenės ir konkretaus dalinio istorinėms sukaktims skirtus šventinius minėjimus ir kitus renginius, paskaitas, susitikimus su Laisvės kovų dalyviais, edukacines išvykas. Patriotinėms aspiracijoms stiprinti labai svarbus tapatumo su savo kariniu vienetu, jo bendruomene, tradicijomis jausmas. Karius vienija bendra tarnyba, uniforma, dalinio pavadinimas, vėliava, emblema, šūkių ir daugybė kitų dalykų.

Daugelis Lietuvos kariuomenės vienetų (nuo bataliono ir aukštesni, retai – kuopos lygmens) yra pavadinti Lietuvos istorinių asmenybių vardais, kitiems suteikti praeities kariuomenės (taip pat ir partizaninio judėjimo) vienetų ar junginių (pulku, partizanų rinktinių), ginklų rūšių (dragūnų, husarų, ulonų), rečiau – mūšių ir pan. pavadinimai. Pagarbos praeičiai tradiciją, besireiškiančią per istoriškai akcentuotus dalinių ir junginių pavadinimus, šiuolaikinė Lietuvos kariuomenė perėmė iš 1918–1940 m. Lietuvos kariuomenės ir antisovietinės rezistencijos kovotojų.

Svarbias praeities asmenybes ar įvykius įamžinančių pavadinimų suteikimas kariuomenės vienetams yra istorinės atminties formavimo dalis.

Istorinė atmintis sudaro visuomenės savimonės pagrindą, mentalinį branduolį, suteikdama identifikacijos ir saviidentifikacijos galimybes individui ir visuomenei⁴. Istorinė atmintis – tai istorijos žinių, mitų, refleksijų, perduodamų iš kartos į kartą, visuma. Istorinės atminties šaltiniais gali tapti žodinė tradicija, įvairūs šaltiniai (istoriografija, grožinė literatūra, istorijos vadovėliai, memuarai ir kt.), komemoracijos (šventės, sukakčių minėjimai, atmintinos datos), audiovizualiniai kūriniai (kino filmai, televizijos ir radijo laidos ir kt.), įvairūs vaizduojamosios dailės kūriniai (paveikslai, paminklai) ir daugybė kitų mus supančių dalykų.

³ Girnius, K. K. Patriotai, tėvynė ir patriotizmas // *Naujasis židinys - Aidai*, 2006 m., Nr. 1, p. 42.

⁴ Мазур, Л. Образ прошлого: формирование исторической памяти // *Известия Уральского федерального университета. Серия 2. Гуманитарные науки*. 2013, No. 3 (117). Екатеринбург, 2013, с. 243–256.

Be istorinės atminties, kaip labai artima sąvoka ar netgi sinonimas dažnai vartojamas terminas „kolektyvinė atmintis“. Tai grupinės komunikacijos palaikoma atmintis. Pirmasis kolektyvinės atminties teoriją išplėtojo prancūzų sociologas Morisas Halbvachas⁵. Pagrindinė jo tezė – žmogaus atmintį reikia nuolat kolektyviai palaikyti ir ji gali funkcionuoti tik kolektyviniame kontekste. Prisiminimus žmogus kaupia visą gyvenimą dalyvaudamas įvairiuose visuomenės institutuose, todėl yra tiek kolektyvinių atminčių, kiek visuomenėje egzistuoja grupių ar institutų. Šeimos, asociacijos, korporacijos, kariuomenės, profsąjungos – visos turi savitus atsiminimus. Kolektyvinės atminties samprata nereiškia, kad atsimens grupės ar institucijos – turimi omeny bendri atsiminimai, kuriuos turi kolektyvų nariai.

Terminui „istorinė atmintis“ labai artima sąvoka „atminties kultūra“, arba „atminimo kultūra“. Tai per komunikacines praktikas simboliškai išreiškiama reikšmių sistema (į kurią įeina elgesys, konvencijos, normos ir t. t.), įvairiomis praeities reprezentavimo formomis aktualizuojanti praeitį ir stimuliuojanti kolektyvinę atmintį⁶. „Atminties kultūros“ koncepciją pagrindė vokiečių egiptologas Janas Asmanas⁷.

Prancūzų istorikas Pjeras Nora XX a. devintajame dešimtmetyje įvedė į istoriografiją „atminties vietų“ sąvoką. Atminties vietos – tai kultūriniai simboliai, keliantys kolektyvines asociacijas ir turintys kolektyvinės atminties vaizdinių telkiamąją galią. P. Nora „atminties vietomis“ laiko labai įvairius objektus ir reiškinius – žmones, įvykius, daiktus, statinius, knygas, geografinius taškus, heraldikos simbolius, himnus, dainas ir daugelį kitų dalykų, kuriuos supa simbolinė aura ir kurie geba formuoti visuomenės savo istorijos ir savęs pačios išivaizdavimą. Svarbu ir tai, kad „atminties vietos“ gali turėti įvairių reikšmių, kurios savo ruožtu gali kisti⁸. 1984–1993 m. buvo išleistas P. Nora sudarytas septynių tomų Prancūzijos „atminties vietų“ rinkinys „Les lieux de memoire“⁹.

Visos aptartos sąvokos („istorinė atmintis“, „atminties kultūra“, „atminties vietos“) svarbios, siekiant suvokti, kaip Lietuvos istorija reflektuojama šiuolaikinėje Lietuvos kariuomenėje ir apskritai mūsų šalyje šiandien.

Tai, kiek viena ar kita praeities epocha aktualizuojama mūsų dienomis, padeda suvokti „atminties vietų“ analizė. Be abejo, „atminties vietų“ identifikavimas, klasifikavimas, jų tarpusavio santykio nustatymas gali būti labai įvairus, dažniausiai nulemtas subjektyvaus tyrėjo požiūrio, jo pasirinktos tyrimo krypties.

Šio tyrimo objektas – istorinė atmintis moderniojoje Lietuvos kariuomenėje. Tyrimo tikslas – įvertinti kariuomenės vienetų pavadinimų, kaip „atminties vietų“, reikšmę šiuolaikinėje Lietuvos kariuomenėje. Tyrimo uždaviniai – išsiaiškinti var-

⁵ Halbwachs, M. *Les cadres sociaux de la mémoire*. Paris: F. Alcan, 1925.

⁶ *Atminties kultūra Lietuvoje*. Ataskaita. Programos vadovas Alvydas Nikžentaitis. [Žiūrėta 2018-07-05.] Prieiga per internetą: <http://www.istorija.lt/?mdocs-file=1807&mdocs-url=1806>

⁷ Assmann, J. *Das Kulturelle Gedächtnis: Schrift, Erinnerung und Politische Identität in frühen Hochkulturen*. München: Beck, 1992.

⁸ Nora, P. *Zwischen Geschichte und Gedächtnis*. Berlin: Wagenbach, 1990, s. 11–26.

⁹ *Les lieux de memoire* (dir. Pierre Nora). Paris. T. 1 La République (1984); T. 2 La Nation (1986); T. 3 Les France (1992).

dų suteikimo kariuomenės daliniams ištakas, palyginti situaciją 1918–1940 m. ir dabartinėje Lietuvos kariuomenėje, įvertinti tradicijų tęstinumo ir naujų tradicijų kūrimo(si) ypatumus, palyginti vardų teikimo kariuomenės vienetais Lietuvoje ir kitose šalyse ypatumus.

Tyrimė naudoti aprašomasis, analizės, istorinis lyginamasis ir apibendrinimo metodai.

Nagrinėdami Lietuvos kovų istoriją, bandydami suvokti istorinės atminties refleksijas Lietuvos kariuomenėje, pabandėme suskirstyti „atminties vietas“ į kelias grupes.

Pirmoji grupė – pačios kovų vietos ir jose įrengti memorialai bei kiti atminimo ženklai. Į šią grupę taip pat patenka memorialai, esantys ne konkrečioje mūšio, bet spėjamoje arba visiškai kitoje vietoje, jei mūšis vyko ne dabartinės Lietuvos teritorijoje arba tiksli mūšio vieta nėra žinoma. Antroji grupė – paminklai, skirti kovų, karo vadų, kovose žuvusių karių atminimui įamžinti. Į šią grupę patenka ir karių kapai bei statiniai, kurių atsiradimas tiesiogiai susijęs su karo istorijos įvykiais (pavyzdžiui, tam tikroms pergalėms įamžinti pastatytos bažnyčios). Trečioji grupė – gatvėvardžiai (gatvių, aikščių pavadinimai), kurie yra puikus „lakmuso popierėlis“, leidžiantis suvokti, kiek dabartiniame kultūriniame kraštovaizdyje apskritai yra reflektuojamas vienas ar kitas istorijos laikotarpis, konkretūs istoriniai įvykiai (mūšiai), asmenys (valdovai, karvedžiai, kovų dalyviai). Ketvirtoji grupė – istorinės atminties atspindžiai dabartinių Lietuvos ginkluotųjų pajėgų (Lietuvos kariuomenės, Valstybės sienos apsaugos tarnybos, Šaulių sąjungos ir kt.) vienetų, taip pat kariuomenės objektų (karinių dalinių teritorijose esančių rikiuotųjų aikščių, gatvių, kareivinių, laivų, lėktuvų) pavadinimuose. Penktoji grupė – istorinės atminties – Lietuvos kovų istorijos – atspindžiai kitų (nekarinių) institucijų pavadinimuose. Šeštoji grupė – kovų istorijos atspindžiai valstybės minėtinų datų kalendoriuje.

Pirmoje šio straipsnio dalyje per istorinės atminties ir atminties kultūros prizmę aptarsime vieną „atminties vietų“ grupę – karinių vienetų pavadinimus, naudotus Lietuvos kariuomenėje 1919–1940 m., taip pat partizaninio judėjimo vienetais įvardyti.

Antroje straipsnio dalyje pabandysime išsiaiškinti, kaip Lietuvos karo istorijos atmintis reflektuojama dabartinės Lietuvos kariuomenės vienetų pavadinimuose ir kas lėmė kai kurias išryškėjusias tendencijas bei problemas (chronologinis disbalansas, atskirais atvejais – nuoseklumo stygius, puoselėjant istorinę atmintį).

Trečioje straipsnio dalyje apžvelgsime, kokios strategijos, suteikiant vardus kariuomenės vienetais, laikomasi kai kuriose Europos šalyse. Šis klausimas, straipsnio autoriaus manymu, aktualus, nes neretai tenka išgirsti nuomonių, jog istorinių vardų, o ne vien formalių pavadinimų (pagal atliekamas funkcijas) ir numerių suteikimas daliniams yra „anachroniškas“, „rusiškas“, „sovietinis“, „nevakarietiškas“, „nemodernus“ ir t. t.

Straipsnio pabaigoje pateikiamos išvados ir siūlymai.

Pavadinimas kaip „atminties vieta“ 1918–1940 m. Lietuvos kariuomenėje ir partizaniniame judėjime

Siekiant tęsti ir puoselėti Lietuvos kariuomenės tradicijas, dabartinės Lietuvos kariuomenės daliniams suteikti istorinių asmenybių vardai, kariuomenės dalinių ar ginklų rūšių pavadinimai. Ši tradicija gimė dar tarpukariu, kai Lietuvos kariuomenės pėstininkų ir kavalerijos pulkams, taip pat kai kuriems kitiems vienetams buvo suteikti istorinių asmenybių vardai, o kavalerijos pulkams – ir istorinių kavalerijos rūšių pavadinimai.

Tarpukario Lietuvos kariuomenės pulkams istoriniai vardai suteikti 1919–1928 m.¹⁰ Iš pradžių, suformavus šiuos vienetus, pulkų pavadinimuose atsispindėjo tik kariuomenės rūšis ir numeris (pvz., 1-asis pėstininkų pulkas, 1-asis lietuvių raitelių pulkas, kiek vėliau – 1-asis raitelių pulkas ir t. t.). Tačiau gana greitai buvo suvokta istorinio tęstinumo, atkuriamos modernios Lietuvos valstybės ir jos kariuomenės sąsają su senąja Lietuvos praeitimi, Lietuvos Didžiąja Kunigaikštyste svarba. Daugelis pėstininkų dalinių buvo pavadinti viduramžių Lietuvos valdovų vardais: 1-uoju pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulku, 2-uoju pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulku, 3-uoju pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulku, 4-uoju pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulku, 5-uoju pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Kęstučio pulku. Dviejų didžiųjų kunigaikščių buvo nurodytas kuklesnis statusas: 7-asis pėstininkų Žemaičių kunigaikščio Butegeidžio pulkas ir 9-asis pėstininkų Lietuvos kunigaikščio Vytenio pulkas. Butegeidžio (Butigeidžio) įvardijimą kunigaikščiu dar galima paaiškinti objektyvia žinių apie šį didįjį kunigaikštį stoka, bet didžiojo kunigaikščio Vytenio „virtimu“ „Lietuvos kunigaikščiu“ lieka tik stebėtis – kodėl jis nebuvo įvardytas kaip didysis kunigaikštis. Tikėtina, kad didžiųjų kunigaikščių institutas buvo suvokiamas kaip susiformavęs tik Gedimino laikais.

Taip pat gana įdomu, kad buvo pasirinktas Butigeidžio vardas, nors kitas, nuošalyje paliktas, didysis kunigaikštis – Traidenis – pasižymėjo kaip aktyvus karo vadas ir istoriniuose šaltiniuose yra minimas dažniau nei Butigeidis.

Du pulkai buvo pavadinti ne didžiųjų kunigaikščių, bet žemesnio lygmens kunigaikščių, karo vadų, vadovavusių Pilėnų ir Kauno pilių nuo kryžiuočių gnybai, vardais: 6-asis pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margio¹¹ pulkas ir 8-asis pėstininkų Kauno kunigaikščio Vaidoto pulkas. Akivaizdu, kad taip buvo stengiamasi sureikšminti, aktualizuoti herojinius praeities kovų epizodus.

Vardus pulkams suteikdavo Lietuvos Respublikos Prezidentas. Pulkui suteikus iškilios istorinės asmenybės vardą, jis buvo paskelbiamas pulko „šefu“. Šefas nebuvo tik nebylus praeities karžygy, kurio vardu vien formaliai pavadintas ka-

¹⁰ Ališauskas, K. Lietuvos kariuomenė (1918–1944) // *Lietuvių enciklopedija. Penkioliktasis tomas. Lietuva* (red. V. Maciūnas). Antrasis leidimas. Vilnius: Lietuvos enciklopedijų redakcija, 1991, p. 111–115.

¹¹ Margirio vardo forma „Margis“ buvo įprasta tarpukariu.

riuomenės vienetas. Jo vardas turėjo įkvėpti dalinio karių, kelti jų moralę, ugdyti ne tik bendrą Lietuvos piliečio, bet ir konkretaus karinio dalinio kario patriotizmą.

1-ajam pėstininkų pulkui 1919 m. spalio 30 d., atsižvelgiant į jo nuopelnus kovose su bolševikais ir į tai, jog jis buvo pradėtas formuoti Lietuvos sostinėje Vilniuje, buvo suteiktas didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino vardas¹². 1924 m. spalio 1 d. pulko vadas plk. ltn. Vladas Skorupskis, atsiveikindamas su pulku prieš išvykdamas mokytis į užsienį, kreipėsi į savo karių šiais žodžiais:

„Gediminaičiai! Dideli darbai, sunkios kovos ir gal ne viena sunki valanda Jūs laukia. Vilnius, mūsų sostinė, kur pulkas gimė, kur pradžia jo garbės, palei Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino kalną, jie laukia ir ilgisi, laukia ir ilgisi mūsų Šefas Didysis Lietuvos kunigaikštis Gediminas. Kaip šventai tėvai tikėjo laimėjimams ir laimėjo, taip šventai tikime ir mes, jog artinasi džiaugsmingas rytojus, kad 1 pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulkas ateis į laisvą Lietuvos sostinę Vilnių ir nulenkis garbingai savo Šefui galvą, vėl apsigyvens ten, kur gimė, kur pirmas savo garbingas dienas pradėjo...“¹³

Taigi, matome, kad konstruojamoje ideologijoje kariai įvardijami kaip „gediminaičiai“, savo „šefo“ didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino žygių tęsėjai, būsimieji Gedimino įkurto ir jo bei visos lietuvių tautos išsilgto, svetimųjų okupuoto Vilniaus vaduotojai. Šio simbolizmo nuosekliai buvo laikomasi – 1939 m. spalio 28 d. per Žaliąjį tiltą į Vilnių pirmieji įžengė būtent 1-ojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulko kariai. Šio pulko kariai pirmieji stojo į sargybą Aukštutinėje pilyje ant Gedimino kalno, pirmieji 1939 m. spalio 29 d. iškėlė virš Gedimino pilies trispalvę vėliavą. Tuometis pulko vadas gen. št. plk. L. Gustaitis Vilniaus rinktinės vadui raportavo: *„Pakėliau vėliavą Gedimino kalne, pastačiau garbės sargybą ir pabrėžiau, kad kol Gedimino pulkas yra Vilniuje, tol trispalvė vėliava čia laisvai plevėsuos.“¹⁴* Taigi, du dešimtmečius puoselėta „karių – gediminaičių“ ideologema buvo ne tik išties prasminga, bet ir sulaukė savo aukščiausių siekių įgyvendinimo valandos – Gedimino pulko kariai įžengė į „Gedimino miestą“ Vilnių.

2-ajam pėstininkų pulkui 1919 m. gruodžio 5 d. Valstybės Prezidento įsaku buvo leista vadintis „2-ju pėst. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo pulku“. Be to, gruodžio 5-oji, kaip pulko įkūrimo diena, buvo paskelbta ir pulko švente¹⁵. 1920 m. vasario 16 d. proga Respublikos Prezidentas Antanas Smetona Trečiajam pėstininkų pulkui „už pavyzdingą tvarką ir didelį taktą kovose su nepriklausomos Lietuvos priešais Daugpilio rajone“ leido vadintis „Trečiuoju pėstininkų Didžiojo

¹² Surgailis, G. *Pirmasis pėstininkų didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulkas*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2011, p. 106.

¹³ Ten pat, p. 156–157.

¹⁴ Ten pat, p. 222–224.

¹⁵ Vaičenonis, J., Rakutis, V. *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono istorija*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2012, p. 66; Surgailis, G. *Antrasis Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo pėstininkų pulkas*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2014, p. 105.

Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulku¹⁶. 4-ajam pėstininkų pulkui vardas suteiktas minint pirmąsias pulko įsteigimo metines. Valstybės Prezidento 1919 m. gruodžio 29 d. įsaku jis buvo pavadintas „4-ju pėst. Lietuvos karaliaus Mindaugo pulku“. Šia proga pulką pasveikino prezidentas Antanas Smetona, vyriausiasis kariuomenės vadas gen. ltn. Pranas Liatukas, ministras pirmininkas Ernestas Galvanauskas, brigados vadas gen. ltn. Stasys Nastopka. Sveikinimus atsiuntė Panevėžio miesto valdyba, Lietuvių krikščionių demokratų partija, Lietuvos katalikių moterų sąjunga¹⁷. 5-ajam pėstininkų pulkui vardas suteiktas 1920 m. vasario 7 d., o pulko šefu paskirtas didysis Lietuvos kunigaikštis Kęstutis. Šalies prezidento įsakas skelbė: „5-*jam pėstininkų pulkui už atsižymėjimą visoje eilėje mūšių su Lietuvos priešinininkais bolševikais ir už jo ypatingą karžygiškumą kovose su vokiečiais bermontininkais Žemaitijoje – leidžiu vadintis 5-ju pėstininkų Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Keistučio pulku. Valstybės Prezidentas A. Smetona.*“¹⁸ Čia galime įžvelgti ir tam tikrą ideologinę sąsają – už kovas su „vokiečiais bermontininkais“ (nors ne visi bermontininkai iš tiesų buvo vokiečiai) pulkui suteiktas Kęstučio, kelis dešimtmečius vadovavusio Lietuvos kovai su Vokiečių ordinu, vardas.

1919 m. gruodžio 5 d. 6-asis pėstininkų pulkas buvo pavadintas Šeštuoju pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margio pulku. Tą dieną atsiųstame sveikinime Valstybės Tarybos pirmininkas Stasys Šilingas rašė: „*Sveikinu Šeštąjį pulką ir jo vadą, su ginklu rankoje saugojusį mūsų tėvų – protėvių žemę nuo priešininkų puolimų. Sveikinu Šeštąjį pulką, savo ištvėrme ir darbais einantį mūsų senovės karžygių būdą ir įsigijusį reikšmingą vardą Pilėnų kunigaikščio Margio.*“¹⁹

7-ajam pėstininkų pulkui 1910 m. sausio 9 d. buvo suteiktas 7-ojo pėstininkų Žemaičių kunigaikščio Butigeidžio pulko vardas. 8-asis pėstininkų pulkas už ypatingą pasižymėjimą kovose su bolševikais buvo pavadintas 8-uoju pėstininkų Kauno kunigaikščio Vaidoto pulku, o 9-asis pėstininkų pulkas 1920 m. kovo 1 d. gavo Lietuvos kunigaikščio Vytenio vardą²⁰.

Didžiojo kunigaikščio vardu buvo pavadintas dar vienas kariuomenės vienetas – 1929 m. iš 2-ojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko išskirta kuopa tapo atskirąja ir buvo dislokuota Jonavoje. 1930 m. ji buvo pavadinta Vytauto Didžiojo kuopa. Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad to meto kariuomenės vadovybė stokojo fantazijos – juk Vytauto vardu nuo 1920 m. buvo vadinamas 3-iasis pėstininkų pulkas! Bet situacija buvo kiek kitokia – mažinant kariuomenę,

¹⁶ Surgailis, G. *Trečiasis pėstininkų didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulkas*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2013, p. 34.

¹⁷ Surgailis, G. *Ketvirtasis pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulkas*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2016, p. 74–75.

¹⁸ Surgailis, G. *Penktasis pėstininkų didžiojo Lietuvos kunigaikščio Kęstučio pulkas*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2017, p. 62.

¹⁹ Surgailis, G. *Šeštasis pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margio pulkas* [rankraštis], p. 28.

²⁰ Statkus, V. *Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1940 m.* Chicago: Vydūno jaunimo fondas, 1986, p. 49–53.

1926 m. 3-iasis pėstininkų pulkas buvo išformuotas (vėl suformuotas 1935 m.). Taigi, 1929 m. Vytauto pulko nebuvo. Be to, artėjo labai svarbus, visos valstybės pasitinkamas įvykis – Vytauto Didžiojo karūnavimo (tiesa, neįvykusio) ir jo mirties 500-osios metinės (1430–1930). Kariuomenei turėjo būti tinkamai atstovaujama daugybėje visoje šalyje vykusių renginių. Tai lėmė kiek netikėtą sprendimą – kuopai, kurios pagrindinė užduotis buvo strategiškai svarbių automobilių ir geležinkelio tiltų per Nerį ties Jonava apsauga, pavestos ir reprezentacinės funkcijos – dalyvauti šventiniuose renginiuose. 1930 m. rugsėjo 8 d. jai buvo suteiktas Vytauto Didžiojo vardas, Kaune vykusiame iškilmingame parade ši kuopa žygiavo pirma. Specifinė buvo ir kuopos karių atranka, todėl ją sudarė ne žemesni nei 175 cm ūgio, dailios išvaizdos vyrai, ūkininkų sūnūs, kurių iš kiekvienos Lietuvos apskrities buvo imamas proporcingas skaičius²¹. Taigi, šiame nedideliame kariuomenės vienete buvo suderintos dvi funkcijos – apsaugos ir garbės sargybos.

Vytauto Didžiojo vardas buvo suteiktas ir Aukštiesiems karininkų kursams. Nuo 1923 m. jie buvo vadinami Aukštisiais karininkų didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursais, o nuo 1932 m. – Vytauto Didžiojo karininkų kursais²².

Pagal „šefų“ vardus pėstininkų pulkų kariai buvo vadinami „algirdiečiais“, „mindaugėnais“ (arba „mindaugiečiais“), „margiečiais“ ir pan.

Dviem iš trijų kavalerijos pulkų istoriniai vardai buvo suteikti kiek vėliau nei kitiems pulkams. Pirmoji su Lietuvos istorija (tiksliau – su istorine mitologija) susijusį vardą 1920 m. spalio 1 d. gavo atskiroji raitelių šimtinė „Geležinis Vilkas“, jau po mėnesio, 1920 m. lapkričio 20 d., tapusi 3-uoju raitelių „Geležinio Vilko“ pulku, nuo 1922 m. balandžio 1 d. – 3-uoju dragūnų „Geležinio Vilko“ pulku.

1919 m. gegužės 12 d. įsteigtam 1-ajam lietuvių raitelių pulkui (nuo 1921 m. – 1-asis raitelių pulkas) 1922 m. balandžio 1 d. buvo suteiktas 1-ojo husarų pulko pavadinimas, o nuo 1927 m. rugsėjo 25 d. tai – 1-asis husarų Didžiojo Lietuvos etmono kunigaikščio Jonušo Radvilos pulkas.

1920 m. spalio 30 d. buvo įsteigtas 2-asis raitelių pulkas. 1922 m. balandžio 1 d. jis gavo ulonų pavadinimą (tą pačią dieną kaip ir 1-asis raitelių pulkas – husarų), o 1928 m. rugsėjo 30 d. buvo pavadintas 2-uoju ulonų Lietuvos didžiosios kunigaikštienės Birutės pulku.

Kaip teisingai pažymėjo Vytautas Jokubauskas, nors pulkų pavadinimai, pavaldumas ir dislokacijos vietos kito, jiems buvo suteikti istorinių kavalerijos rūšių pavadinimai. Tai buvo tik kavalerijos tradicijų tąsos išraiška, neturėjusi įtakos pulkų struktūrai, ginkluotei ir taktikai²³.

²¹ Ten pat, p. 54.

²² Tamašauskas, K. Aukštieji karininkų kursai. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. II. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2002, p. 234.

²³ Jokubauskas, V. Lietuvos kariuomenės kavalerija tarpukariu: reguliarieji pulkai, šaliai dragūnai ir teritorinių dragūnų tarnyba // *Karo archyvas*. XXII tomas (moksl. red. ir sud. G. Surgailis). Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2015, p. 247–249.

Artilerijos pulkams, geležinkelių, ryšių, inžinerijos ir įvairiems kitiems vietams, iki 1923 m. gyvavusiems gudų tautiniams daliniams, 1935 m. įsteigta Priešlėktuvinės apsaugos rinktinei, Karo aviacijos daliniams istorinių asmenybių vardai nebuvo suteikti.

Dar viena svarbi sudėtinė kariuomenės dalis buvo Karo mokykla. Pirmąjį savo gyvavimo dešimtmetį ji neturėjo oficialiai įvardinto „šefo“, tačiau kai jį gavo, tapo šiuo aspektu ištis unikaliu daliniu. Skirtingai nei kitų dalinių „šefai“, jis nebuvo nugrimzdęs į amžių glūdumą, bet – gyvas! 1929 m. Karo mokykla buvo pavadinta Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokykla (dažnai naudotas trumpinys „PLP karo mokykla“), taip pagerbiant prezidentą Antaną Smetoną. Jo atvaizdas netgi buvo išsiuvinėtas mokyklos vėliavoje, vadintoje „Šefo vėliava“ (ją mokyklai 1929 m. įteikė A. Smetona). Prezidentas asmeniškai dalyvaudavo kariūnų pakėlimo į karininkus iškilmėse, įteikdavo leitenantams kardus. Unikalus reiškinys buvo 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo minėjimas Karo mokykloje, prisimenant mokyklos karininkų ir kariūnų indėlį istoriniuose 1926 m. įvykiuose²⁴.

Prezidento A. Smetonos garbei buvo pavadintas ir mokomasis karo laivas „Prezidentas Smetona“. Taigi, Karo mokyklos ir mokomojo karo laivo vardai buvo akivaizdūs tuo metu Lietuvoje įsitvirtinusio autoritarinio režimo ženklai. Visgi jų buvo mažai, palyginti su istoriniais vardais, menančiais XIII–XV a., o vienu atveju (Jonušo Radvilos) – XVII a.

Tendencija labiausiai sureikšminti viduramžių laikotarpio svarbą tautos istorinei atminčiai pastebima ir vertinant karo technikos pavadinimus. 1920 m. Kaune suformuotas šarvuotasis traukinys buvo pavadintas Gedimino vardu, o 1921 m. buvo suformuotas visas šarvuotųjų traukinių pulkas, į kurį, be „Gedimino“, įėjo šarvuotieji traukiniai „Kęstutis“ ir „Algirdas“. Vėliau pulkas buvo sumažintas iki bataliono, dar vėliau – iki kuopos, o galiausiai 1935 m. ji buvo išformuota²⁵.

Kur kas daugiau laisvės fantazijai buvo Šarvuočių rinktinėje ir kituose karo technikos vienetuose, suteikiant vardus (taip pat buvo naudojami ir numeriai) konkretiems šarvuotiesiems automobiliams ir lengviesiems tankams. Pavyzdžiui, lengvieji tankai „Renault FT-17“ buvo pavadinti šiais skambiais vardais: „Kovas“, „Karžygys“, „Kerštas“, „Drąsuolis“, „Galiūnas“, „Griaustinis“, „Pikuolis“, „Giltinė“, „Slibinas“, „Smūgis“, „Pagieža“, „Audra“²⁶, „Ehrhardt / Daimler Behelfswagen“ šarvuotieji automobiliai – „Aru“, „Perkūnu“, „Pragaru“, „Šarūnu“ ir „Savonoriu“, o trofėjinis, iš bolševikų atimtas, pirmasis mūsų šarvuotasis automobilis „Ižorskij Fiat“ – „Žaibu“. Taigi, čia jau buvo žiūrima lanksčiai – svarbu, kad vardai

²⁴ Jakštys, G. Lietuvos karo mokyklos tradicijos (1919–1940 m.) // *Karo archyvas*. XXII tomas (moksl. red. ir sud. G. Sургailis). Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2015, p. 293–312.

²⁵ *Lietuvos kariuomenės šarvuotieji traukiniai (1920–1940)*. Ats. red. A. Stolarovas. Vilnius: Krašto apsaugos ministerija, 2016.

²⁶ *Tankai Lietuvos kariuomenėje 1924–1940 m.* (ats. red. E. Brusokas). Vilnius: Krašto apsaugos ministerija, 2015, p. 13–14.

būtų grėsmingi, įkvepiantys kovai. Įdomu, kad dalis technikos gavo senovės baltų dievybių (pvz., Pikuolis, Kovas) vardus.

Apibendrinami tarpukario Lietuvos kariuomenės vardų suteikimo kariniams vienetams patirtį matome, jog vardai (ne vien pavadinimai) buvo suteikti devyniems pėstininkų, trims kavalerijos pulkams, Karo mokyklai ir mokomajam laivui (jį galime laikyti atskiru vienetu Karo technikos valdybos sudėtyje), trims šarvuotiesiems traukiniams (kiekvienam traukiniui prižiūrėti buvo formuojamas kuopos dydžio vienetas). Smulkesnės karinės technikos į šią analizę netrauksime.

Taigi, kalbame apie 12 pulkų (9 pėstininkų ir 3 kavalerijos), 1 atskirąją pėstininkų kuopą, 2 karinio mokymo įstaigas (Karo mokyklą ir Aukštuosius karininkų kursus), 3 šarvuotuosius traukinius ir 1 karo laivą. Iš šių 19 vienetų, kuriems buvo suteikti vardai, net 16 reprezentavo viduramžių Lietuvą, XIII–XV a. laikotarpį. Vienas pulko pavadinimas buvo susijęs su vėlyvučiu Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos laikotarpiu (kitaip – Abiejų Tautų Respublika), XVII a. Tiesa, neturėtume pamiršti kavalerijos rūšių pavadinimų, suteiktų kavalerijos pulkams. Jie atspindėjo vėlyvojo LDK raidos periodo ir kiek vėlesnių laikų karo istorijos reiškinius.

Dar du vienetai, kurių vardai reprezentuoja XX a. 3–4 dešimtmečių politines aktualijas, buvo „dedikuoti“ autoritariniam šalies lyderiui A. Smetonai.

Kiekvienas vardą turintis kariuomenės vienetas buvo ir „atminties vieta“, reflektuojanti istorinę atmintį, turinti tam tikrą ideologinį ir emocinį krūvį. Pulkų ir kitų vienetų pavadinimų naudojimas kariuomenėje ir plačiojoje visuomenėje nešė tam tikrą žinią – kokie praeities (ir dabarties) dalykai, asmenys yra svarbūs, į kokius pavyzdžius kariai turi lygiuotis, kokias vertybes puoselėti.

Krinta į akis didžiulis disbalansas tarp skirtingų istorinių epochų reflektavimo kariuomenės vienetų pavadinimuose. Jo priežastis nesunku rasti tarpukario Lietuvos geopolitinėje situacijoje ir istorijos politikoje, o kartu ir atminties kultūroje, kuri susiformavo aptariamuoju laikotarpiu.

Lietuvos Nepriklausomybės Akte 1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Taryba skelbė „atstatanti nepriklausomą demokratiniiais pamatais sutvarkytą Lietuvos valstybę su sostine Vilniuje“. „Atstatymas“ savaime reiškė teisių ir tradicijų perėmimą.

XIX a.–XX a. 3–4 dešimtmetyje gyvavusi lietuvių istoriografinė tradicija Lietuvos „aukso amžiumi“ laikė būtent XIII–XV a. (Lietuvą nuo Mindaugo iki Vytauto, nuo Saulės iki Žalgirio mūšio, senąją pagoniškąją (iki 1397 ir 1413 m.) Lietuvą, savo teritoriją plėtusią valstybę). Tai, kas įvyko po Krėvos sutarties (Lietuvos suartėjimo su Lenkija), vertinta kaip dalinis Lietuvos savarankiškumo praradimas, o 1569 m. Liublino unija, tuo metu vyravusiu požiūriu, prilygo kone tragedijai, reiškė Lietuvos savarankiškumo praradimą. Todėl tarpukariu ieškoti šviesių spalvų LDK istorijoje po šios unijos buvo sunku.

Tuo metu gajų lietuvių ir lenkų tautinį antagonizmą (polonizaciją patyrusiems lietuviams itin suprantamą, bandant kurti nepriklausomą tautinę valstybę) dar labiau sustiprino 1919–1920 m. Lietuvos ir Lenkijos karas ir po jo užsitęsęs įtampas visų

pirma dėl Vilniaus krašto okupacijos laikotarpis. Todėl buvo ieškoma Lietuvos ir Lenkijos skirtybių, o ne bendrybių. Jų buvo nesunku rasti XII–XV a. Lietuvos, bet kur kas sunkiau XVI–XVIII a. Abiejų Tautų Respublikos istorijoje. Nenuostabu, kad iš šio vėlyvojo LDK laikotarpio, be kavalerijos rūšių (husarų, dragūnų, ulonų) pavadinimų, iškyla tik viena tinkama asmenybė – Jonušas Radvila, kurio vardu buvo pavadintas 1-asis husarų pulkas. Jo biografija puikiai tiko tarpukariu populiariam antilenkiškam naratyvui (sieki didesnio Lietuvos savarankiškumo Abiejų Tautų Respublikoje, dažnai konfliktavo su valdovu Jonu Kazimieru Vaza, lenkų didikais, Kėdainių unija bandė atšlieti Lietuvą nuo Lenkijos ir prislieti prie Švedijos, lenkų buvo vadinamas išdaviku ir netgi oficialiai tokiu paskelbtas Seimo sprendimu). Be to, Jonušas Radvila, karvedys, LDK lauko, o vėliau didysis etmonas, rūpinosi kariuomene, vadovavo jai be galo sunkių XVII a. vidurio kovų metu²⁷.

Be abejo, vėlyvuojū LDK laikotarpiu buvo ir už Jonušą Radvilą garsesnių karvedžių, tokių kaip, pavyzdžiui, Kristupas Radvila Perkūnas ar Jonas Karolis Chodkevičius. Bet jų biografijose nebuvo galima rasti tokios aiškios antilenkiškos pozicijos, kokia pasižymėjo Jonušas Radvila. Tad nenuostabu, kad vieninteliu dalinio „šefu“ iš vėlyvojo LDK laikotarpio asmenybių tapo būtent jis.

Suteikus 1-ajam husarų pulkui Jonušo Radvilos vardą, labai logiškai susisiejo istorinės kavalerijos rūšies pavadinimas ir „šefo“ asmenybė – J. Radvila gyveno tuo laiku, kai Lietuvos kariuomenėje tarnavo husarai.

Kitais dviem atvejais kavalerijos pulkų pavadinimuose istorinės dermės nepavyko pasiekti. 3-iasis dragūnų „Geležinio Vilko“ pulkas turėjo XVII a. Lietuvos kariuomenėje atsiradusios kavalerijos rūšies pavadinimą ir su XIV a. didžiuoju kunigaikščiu Gediminu susijusio mitinio personažo, tapusio Vilniaus simboliu, – Geležinio Vilko vardą. Panaši situacija susiklostė ir kuriant 2-ojo ulonų Lietuvos kunigaikštienės Birutės pulko pavadinimą. Ulonai Lietuvos kariuomenėje atsirado XVIII a., o kunigaikštienė Birutė gyveno XIV a. Su Lietuvos karyba kunigaikštienė niekaip nesujusė, išskyrus tai, kad buvo narsių kunigaikščių, palikusių gilų pėdsaką Lietuvos karo istorijoje, žmona (Kęstučio) ir motina (Vytauto). 1935 m. jos vardu taip pat buvo pavadinta Kunigaikštienės Birutės karininkų šeimų moterų sąjunga.

Birutės vardo sureikšminimą kariuomenėje tiesiogiai galime sieti su tarpukario Lietuvoje labai gaju Vytauto Didžiojo kultu²⁸. Kitomis aplinkybėmis būtų sunkiai tikėtina, kad kovinis pulkas gautų viduramžių moters, niekada nelaikytos karžyge, vardą. Taip pat su Vytauto kultu neabejotinai sietina daug jo vardu pavadintų įvairių vienetų (pėstininkų pulkas, Aukštieji karininkų kursai, atskiroji pėstininkų kuopa).

²⁷ Gureckienė, V. Jonušas Radvila // *Lietuvos krašto apsaugos ministrai ir kariuomenės vadai* (ats. red. ir sud. G. Surgailis). T. 1. Vilnius: Krašto apsaugos ministerija, 2008, p. 130–142.

²⁸ Plačiau apie Vytauto Didžiojo kultą tarpukario Lietuvoje: Mačiulis, D. Vytauto Didžiojo metų (1930) kampanijos prasmė // *Lituanistica*, 2001, T. 2 (46). Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos leidykla, p. 54–75; Viliūnas, G. Vytauto mitas naujojoje Lietuvoje // *Vytautas Didysis ir Lietuva* (sud. E. V. Eidukaitienė). Vilnius: Žara, 1996, p. 106–114.

Dar vienu pagarbos Vytautui ženklų („atminties vieta“) tapo skulptoriaus Vinco Grybo sukurtas paminklas Vytautui Didžiajam, pastatytas Kaune, Panemunės kareivinių rajone, Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklos ir Vytauto Didžiojo karininkų kursų teritorijoje. Sovietmečiu paminklas buvo nuverstas, 1990 m. atstatytas, bet jau kitoje Kauno vietoje – Laisvės alėjoje²⁹.

Taip pat krenta į akis, kad tarpukario Lietuvos kariuomenėje visiškai neatspindi XVIII a. pabaigos–XIX a. antirusiški sukilimai. Nors apie juos periodiškai buvo rašoma ne tik plačiojoje, bet ir karinėje spaudoje, jie nebuvo nukeliamę į užmarštį (juolab kad tarpukario Lietuvos laikų sulaukė kai kurie tuomet jau labai garbingo amžiaus 1863–1864 m. sukilimo liudininkai, buvo užrašyta ir publikuota nemažai jų atsiminimų). Tai vėlgi galima paaiškinti antilenkišku naratyvu, vyravusiu tarpukario Lietuvoje. Dėl jo išsiskynimo nepelnytai sukilimai buvo laikomi „lenkišku reikalu“.

D. Staliūnas apie 1863–1864 m. sukilimą rašo: „*Iki maždaug Antrojo pasaulinio karo, kai, neskaitant kai kurių pavienių atvejų, lietuvių „politinė klasė“ ir istorikai puoselėjo tą patį – antilenkišką – lietuvių istorinį naratyvą, sukilimas dažniausiai vadintas tiesiog „lenkmečiu“ ar „lenkų sukilimu“, t. y. įvykiu, kuris nėra lietuvių (tautinės) istorijos dalis.*“³⁰

Šis vertinimas iš esmės taikytinas ir 1794 m. bei 1830–1831 m. sukilimų istorinei atminčiai. Lenkams tarpukariu buvo „atiduoti“ kaip svetimi netgi tokie šiuolaikinėje Lietuvoje aktualizuoti, dažnai prisimenami Lietuvos istorijos naratyvai kaip Emilijos Pliaterytės kovų istorija. Objektvumo dėlei reikia pasakyti, kad Lietuvos karo istorijoje E. Pliaterytė paliko aiškų pėdsaką (skirtingai nuo kunigaikštienės Birutės), tačiau ji ir tarpukario, ir šiuolaikinėje Lietuvos kariuomenėje prisimenama gana epizodiškai³¹. Tai pasakytina ir apie kitus sukilimo dalyvius, mūšius.

Istorinės pergalės tarpukario Lietuvos kariuomenėje buvo prisimenamos, apie jas skaitomos paskaitos kariams, rašomi straipsniai ir skelbiami karinėje periodikoje, dailininkams užsakomi paveikslai. Durbės, Žalgirio, Oršos, Salaspilio ir kitų istorinių mūšių pavadinimai buvo iškalti karduose, teikiamuose Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklos absolventams³². Tačiau kariuomenės vienietams istorinių mūšių pavadinimai nebuvo suteikiami.

²⁹ Bučas, J. Vytauto Didžiojo paminklas // *Nukentėję paminklai* (sud. M. Skirmantienė, J. Varnauskas). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994, p. 61–62.

³⁰ Staliūnas, D. *Savas ar svetimas paveldas? 1863–1864 m. sukilimas kaip lietuvių atminties vieta*. Vilnius: Mintis, 2008, p. 133.

³¹ Viena iš retų išimčių, kai E. Pliaterytės vardas įamžintas dabartinėje Lietuvos kariuomenėje, yra *Kapitonės Emilijos Pliaterytės skveras*, esantis Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų bataliono teritorijoje Alytuje.

³² Jakštys, G. Oršos mūšis ir modernioji Lietuvos kariuomenė: istorinės atminties aspektas // *Tarptautinė mokslinė konferencija 1514 m. Oršos mūšis: karinė pergalė ir jos ženklai. Skiriama Oršos mūšio 500 metų sukakčiai paminėti. Pranešimų tezės* (sud. A. Stankevič, R. Šmigelskytė-Stukienė). Vilnius, 2014, p. 126.

Tarpukario Lietuvos kariuomenės gyvavimą 1940 m. drastiškai nutraukė sovietinė okupacija. Okupantai nedelsdami ėmėsi Lietuvos kariuomenės vienetų „korekcijos“, įtraukė juos į sovietinės kariuomenės 29-ąjį teritorinį šaulių korpusą arba likvidavo. Vienu pirmųjų okupantų taikinių tapo dalinių simboliai. Pavyzdžiui, 4-asis pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulkas 1940 m. rugpjūčio 9 d. neteko kovinės vėliavos (perduota Karo muziejui), o tų pačių metų rudenį pulkas buvo įtrauktas į Raudonosios armijos 262-ojo pulko sudėtį³³. Okupantams Lietuvos kariuomenę performavus į „Lietuvos liaudies kariuomenę“, įsakymuose liko tik pulkų numeriai, o vardai jau nebeminimi (pavyzdžiui, tai aiškiai matyti įsakymuose 3-iajam pėstininkų pulkui³⁴).

Labai simptomiškas buvo ir mokomojo karo laivo „Prezidentas Smetona“ pavadinimo keitimas. 1940 m. birželio 19 d., uždažius pavardę, liko tik „Prezidentas“. L. e. laivo vado pareigas kpt. lt. Povilas Labanauskas raporte karo technikos viršininkui pasiūlė pakeisti laivo pavadinimą į „Pilėnai“, o jei šis netiktų, išsirinkti kurį nors iš kitų pavadinimų: „Savanoris“, „Geležinis Vilkas“, „Katkus“ (suprask – Jono Karolio Chodkevičiaus garbei), „Kircholmas“ (suprask – 1605 m. Salaspilio mūšio garbei), „Žalgiris“, raporte įrašytas dar vienas variantas – „Pirmūnas“ (G. Surgailis atkreipė dėmesį, kad neaišku, kas jį įrašė). Birželio 23 d. laivas buvo pavadintas „Pirmūnu“. Rugsėjo 1 d. laivo personalo etatai buvo panaikinti, jūreiviai išskirstyti į kitus kariuomenės dalinius. Sunaikinus Lietuvos kariuomenę, laivas buvo įtrauktas į Sovietų Sąjungos karinio jūrų laivyno sudėtį „Korall“ vardu³⁵.

1940 m. į Lietuvą įžengusius sovietų okupantus 1941 m. pakeitė naciai. Iš Sovietų Sąjungos gilumos buvo inspiruojami ir tiesiogiai remiami sovietų partizanų (dažnai į Lietuvos teritoriją permestų diversinių grupių, prie kurių prisijungė tam tikras skaičius įvairių tautybių vietos gyventojų), kurių būriai neretai buvo vadinami istorinių asmenybių ar mūšių, taip pat grožinės istorinės literatūros herojų ir mitologiniais vardais. Tarp sovietinių partizanų būrių ir grupių pavadinimų randame ir Mindaugo, Margirio, Kęstučio (net du kartus), Kalinausko, Žalgirio, Gražinos, Perkūno vardus³⁶. Daugelis šių vardų siejasi su viduramžių Lietuvos kovomis su Vokiečių ordinu, o kryžiuočius sovietų ideologai tiesiogiai siejo su naciais, esą „ilgaamžės vokiečių vykdytos „Drang nach Osten“ politikos tęsėjais, todėl tokia ideologema sovietams visiškai tiko.

1944 m. sugrįžus sovietiniams okupantams, Lietuvoje prasidėjo labai platus antisovietinis partizaninis judėjimas. Nuo pasipriešinimo pradžios partizanams

³³ Surgailis, G. *Ketvirtasis pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulkas*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2016, p. 227–229.

³⁴ Surgailis, G. *Trečiasis pėstininkų didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulkas*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2013, p. 145, 150.

³⁵ Surgailis, G. *Lietuvos karinis laivynas 1935–1940*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2003, p. 106–112, 160.

³⁶ Štaras, P. Partizaninis judėjimas Lietuvoje hitlerinės okupacijos metais // *Tarybų Lietuvos enciklopedija*. T. 3. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1987, p. 309.

buvo svarbu dėvėti uniformas su įvairiais skiriamaisiais ženklais, pabrėžiančiais, kad jie yra nepriklausomos Lietuvos gynėjai. Tai ne tik juos drausmino ir įpareigojo, bet ir demonstravo Lietuvos valstybingumo tęstinumą. Partizanai, esant bent menkiausiai galimybei, stengėsi įsigyti nepriklausomos Lietuvos kariuomenės uniformą³⁷. Natūralu, kad ir dalis partizanų junginių (apygardų, rinktinių) buvo pavadinti istoriniais vardais, kai kurie jų atkartojė tarpukario kariuomenės pulkų pavadinimus (pvz., Pietų Žemaitijoje veikusios Kęstučio apygardos Birutės, Butegeidžio, Vaidoto rinktinės, Šiaurės Rytų Aukštaitijoje veikusi Algimanto apygardos Kunigaikščio Margio rinktinė, Rytų Aukštaitijoje – Vytauto apygarda, Užnemunėje veikusios Tauro apygardos Žalgirio, Vytauto, „Geležinio Vilko“ rinktinės)³⁸. Be abejo, dalies apygardų ir rinktinių buvo kitokie, su istorija tiesiogiai nesusiję pavadinimai (pvz., Didžiosios Kovos apygardos „A“ ir „B“ rinktinės). Partizanų apygardų ir rinktinių pavadinamuose atsirado vietos ir iškilų moderniosios Lietuvos žmonių atminimui: Lietuvos centre veikė Prisikėlimo apygardos Maironio rinktinė, o Biržų ir Pasvalio apylinkėse buvo įsikūrusi Dariaus ir Girėno apygarda.

Pavadinimas kaip „atminties vieta“ šiuolaikinėje Lietuvos kariuomenėje

1990–1991 m. Lietuvai vaduojantis iš sovietinės okupacijos ir atkuriant nepriklausomybę, pradėtas ir jos ginkluotųjų pajėgų atkūrimas. 1990 m. balandžio 25 d. buvo įkurtas Krašto apsaugos departamentas (KAD), vėliau prie departamento formuojamos tarnybos. Rugsėjo 10 d. įkurta pasienio apsaugos tarnyba, *de facto* besitęsiančios Lietuvos okupacijos sąlygomis kurį laiką buvusi svarbiausia KAD jėga, 1991 m. sausio 17 d. – Savanoriškoji krašto apsaugos tarnyba (SKAT), taip pat pradėtas kurti būsimos reguliariosios kariuomenės branduolys – Mokomasis junginys, į kurį 1991 m. vasario 22 d. buvo sujungtos Atskiroji apsaugos ir Garbės sargybos kuopos. Mokomasis junginys tapo Mechanizuotosios pėstininkų brigados „Geležinis Vilkas“ pirmtaku.

Po 1991 m. rugpjūčio pučo Maskvoje sparčiai ėmė keistis geopolitinė situacija, žlugo Sovietų Sąjunga. Spalio 16 d. Krašto apsaugos departamentas buvo panaikintas, įkurta Krašto apsaugos ministerija. Prasidėjo spartus Lietuvos kariuomenės atkūrimo darbas. Oficialiai Lietuvos kariuomenė buvo atkurta 1992 m. lapkričio 19 d. 1993 m. rugpjūčio 31 d. iš Lietuvos buvo išvesta Rusijos Federacijos kariuomenė. Lietuva vėl tapo visiškai laisva.

Atkuriant kariuomenę, iškilo klausimas, kaip turėtų būti vadinami Lietuvos kariuomenės daliniai. Kadangi kariuomenė buvo *atkuriama*, natūralu, jog buvo

³⁷ Jankauskienė, E. 1944–1953 m. Lietuvos partizaninis karas su Sovietų Sąjunga // *Lietuvos karai* (sud. G. Vitkus). Vilnius: Eugrimas, 2014, p. 240.

³⁸ Kai kurių partizanų junginių pavadinimuose galima rasti ir savito istorinio simbolizmo. Štai istorinėje Žiemgaloje, Jonišio ir Pakruojo apylinkėse, veikusi Prisikėlimo apygardos Kunigaikščio Žvelgaičio rinktinė buvo pavadinta lietuvių kunigaikščio, 1205 m. patekusio į jungtinių žiemgalių ir kalavijuočių pajėgų pasalą ir žuvusio, vardu.

nuspręsta sausumos pajėgų batalionus pavadinti kaip tarpukario Lietuvos kariuomenės pulkus. Nors istoriniai pulkų pavadinimai šiuolaikinės kariuomenės batalionams buvo suteikti ne iš karto, nuspręsta iš principo tęsti šią tradiciją.

1992 m. birželio 6 d. įsakymu Nr. 362-G krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius suteikė Lauko kariuomenės 1-ajai motodesantinei brigadai „Geležinio Vilko“ vardą. Šį įsakymą vizavo ir Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas Vytautas Landsbergis³⁹. O jau birželio 17 d. buvo pasirašytas įsakymas, kuriame Jungtinio štabo viršininkui Valdui Tutkui buvo nurodyta pateikti ministrui vardų, siūlomų suteikti Lauko kariuomenės brigados padaliniams, sąrašą ir šių vardų suteikimo motyvus⁴⁰.

1992 m. liepos 20 d. l. e. krašto apsaugos ministro pareigas E. Nazelskio įsakymu Nr. 531, „*tęsiant Lietuvos kariuomenės tradiciją suteikti daliniams ir padaliniams vardus*“, Lietuvos kariuomenės „Geležinio Vilko“ 1-osios lauko kariuomenės brigados motodesantiniam batalionams, dislokuotiems Vilniuje, Kaune, Panevėžyje, Šiauliuose, Alytuje, Tauragėje ir Klaipėdoje, buvo suteikti vardai. Taip atsirado „Geležinio Vilko“ 1-osios Lauko kariuomenės brigados Vilniaus motodesantinis batalionas, „Geležinio Vilko“ 1-osios Lauko kariuomenės brigados Kauno motodesantinis batalionas ir t. t.⁴¹ Taigi, jau 1992 m. vardų suteikimo daliniams praktika buvo suvokiama kaip tarpukario Lietuvos kariuomenės tradicijų tęsimas, nors suteikiami vardai ir nebuvo susiję su anuometinės Lietuvos kariuomenės daliniais, t. y. buvo perimtas vardų suteikimo daliniams principas, bet ne patys vardai. Juos pradėta teikti 1993–1995 m. Tiesa, iš pradžių šie pavadinimai buvo ganėtinai gremėdžiški ir painūs, nes šalia aktualaus dydžio vieneto (bataliono) buvo minimas ir istorinis vienetas, kurio tradicijos tęsiamos (pulkas). Pavyzdžiui, 1994 m. birželio 2 d. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro įsakymu Nr. 381 „Dėl reorganizacijos“ Tauragės III dragūnų pulko „Geležinio Vilko“ motodesantinis batalionas buvo pavadintas Tauragės III dragūnų pulko „Geležinio Vilko“ motorizuotoju pėstininkų batalionu. Dabartinio Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono pavadinimas taip pat ne kartą buvo koreguojamas. 1993 m. spalio 22 d. (krašto apsaugos ministro įsakymu Nr. 1029), perimant tradicijas ir simboliką, „Geležinio Vilko“ 1-osios Lauko kariuomenės brigados Vilniaus motodesantiniam batalionui buvo suteiktas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo 2-ojo pėstininkų pulko, 1994 m. birželio 2 d. (krašto apsaugos ministro įsakymu Nr. 1029) – Ruklos 2-ojo pėstininkų pulko Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo motodesantinio bataliono pavadinimas⁴². Tai tik keli pavyzdžiai, rodantys, koku būdu atsirado dabartiniai Lietuvos kariuomenės dalinių pavadinimai.

³⁹ *Krašto apsaugos ministro įsakymai. I tomas* (ats. red. ir sud. G. Surgailis). Vilnius: Krašto apsaugos ministerija, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2004, p. 388–389.

⁴⁰ Ten pat, p. 451.

⁴¹ *Krašto apsaugos ministro įsakymai. II tomas* (ats. red. ir sud. G. Surgailis). Vilnius: Krašto apsaugos ministerija, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2006, p. 40.

⁴² Rakutis, V., Vaičenonis, J. *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono istorija*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2012, p. 137.

Kariuomenės struktūra, jos vienetų pavadinimai, pavaldumas daug kartu kito. Šiandien matome situaciją, kuri susiklostė per beveik tris atkurtos Lietuvos kariuomenės dešimtmečius. Pabandykime ją įvertinti per istorinės atminties refleksijų prizmę.

Dauguma Sausumos kariuomenės vienetų tęsia tarpukario Lietuvos kariuomenės pėstininkų ir kavalerijos pulkų tradicijas, daug jų perėmė ne tik vardus, bet ir šūkius. Jų kovinėse vėliavose pavaizduoti siužetai, kompozicijos dažnai artimos ar net identiškos toms, kurias matome tarpukario laikotarpio vėliavose.

Mechanizuotosios pėstininkų brigados „Geležinis Vilkas“ pavadinimas tarsi sieja ją su tarpukario Lietuvos kariuomenės 3-uoju dragūnų „Geležinio Vilko“ pulku. Tačiau dabartinės brigados ši sąsaja nėra akcentuojama. Dragūnų tradicija atiteko Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų batalionui, o „Geležinio Vilko“ pavadinimas tarsi labiau siejamas su Vilniumi, kuriame buvo suformuoti brigados pirmtakais tapę vienetai, ilgą laiką dislokuotas brigados štabas. Taip pat akivaizdu, kad kariams kur kas svarbesnė yra pati vilko, kaip galios, greičio, drąsos ir kovingumo simbolio, metafora.

O brigados batalionų tradicijų tęstinumas, sąsajos su tarpukario Lietuvos kariuomenės pulkais labai aiškios. Dėl istorinių tradicijų perėmimo nekyla abejonių vertinant Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono (tęsia 2-ojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko tradicijas) ir Kunigaikščio Vaidoto mechanizuotojo pėstininkų bataliono (tęsia 8-ojo pėstininkų Kauno kunigaikščio Vaidoto pulko tradicijas) pavadinimus.

Pabrėžtina, kad Kunigaikščio Vaidoto MPB kariai labai vykusiai įprasmino savo sąsajas su kunigaikščiu Vaidotu ir jo vadovaujamais kariais, gynusiais nuo kryžiuočių Kauno pilį. Pilies teritorijoje rengiamos bataliono iškilmingos rikiuotės, karių priesaikos ceremonijos, švenčiamos svarbiausios sukaktys⁴³. Tai – puikus pavyzdys, kai kariuomenės vienetas pasirinko jo tradicijoms įprasminti itin tinkamą „atminties vietą“. Panašios, tik kur kas mažesniu mastu bataliono gyvenime sureikšmintos „atminties vietos“ funkciją Algirdo MPB kariams atlieka Maišiagalos (Vilniaus r.) piliakalnis. Čia kasmet rengiamuose Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo minėjimuose tradiciškai dalyvauja Algirdo MPB kariai. Maišiagaloje XIV a. stovėjo svarbi medinė pilis, o šalia šios vietovės buvo palaidotas didysis kunigaikštis Algirdas.

Svarbu pabrėžti, kad Algirdo MPB istoriją bandoma sieti ne tik su tarpukario Lietuvos kariuomenės, bet ir su LDK kariuomenės tradicijomis. Bandoma sieti šio Algirdo MPB ir 2-ojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko istoriją su XVIII a. LDK kariuomenės 2-uoju didžiosios buožės pėstininkų regimentu ir XIX a. pradžioje Varšuvos kunigaikštystės kariuomenėje įkurtu 19-uoju pėstininkų pulku⁴⁴.

⁴³ Vaidotėnams – 25-eri (parengė K. Jonušas, I. Skujaitė) // *Karys*, 2017 m., Nr. 1 (2053), p. 3–5.

⁴⁴ Rakutis, V., Vaičenonis, J. *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono istorija*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2012, p. 137.

Du Mechanizuotosios pėstininkų brigados „Geležinis Vilkas“ batalionai turi istorinius kavalerijos dalinių pavadinimus – ulonų ir dragūnų.

Ulonų tradicijas tęsia Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų batalionas. 1994 m. rugsėjo 19 d. Alytaus motodesantiniam batalionui buvo suteiktas didžiosios kunigaikštienės Birutės vardas. 2014 m. sausio 1 d. šis batalionas įgijo teisę vadintis Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų batalionu. Batalionas perėmė tarpukario Lietuvos kariuomenės 2-ojo ulonų Lietuvos didžiosios kunigaikštienės Birutės pulko pavadinimą, šūkį ir tradicijas. Jis Alytuje yra dislokuotas toje pačioje karinėje teritorijoje, kaip ir tarpukariu gyvavęs pulkas. Puoselėjant ir saugant protėvių tradicijas 2008 m. batalione buvo atidengta didžiosios kunigaikštienės Birutės skulptūra, anksčiau sunaikinta SSRS kariuomenės karių. 2014 m. rugsėjo mėn. dalinio teritorijoje buvo įkurta Ulonų alėja, joje ošiantys stiprybės ir galios simboliai ažuolai simbolizuoja pagarbą buvusiems dalinio vadams⁴⁵. Birutės vardas ir ulonų tradicinė ginkluotė atsispindi ir dalinio emblemoje. Ulonų bataliono istoriją neabejotinai galima sieti su LDK kariuomenės ulonų daliniais.

Husarų tradicijų perimamumas Lietuvos kariuomenėje kur kas labiau komplikuotas. Atkūrus Lietuvos kariuomenę, iš pradžių joks dabartinės kariuomenės vienetas neperėmė tarpukario Lietuvos husarų „šefo“ Jonušo Radvilos vardo. Taip atsitiko ir dėl objektyvių priežasčių – buvusiose husarų kareivinėse Kaune, Radvilėnų plente, įsikūrė ne Lietuvos kariuomenės, o tuo metu Vidaus reikalų ministerijai pavaldžios Vidaus tarnybos 1-asis pulkas (dabar – Viešojo saugumo tarnybos Kau-no dalinys). Tik 2000 m. vasario 21 d. Mokomajam pulkui buvo suteiktas didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos vardas. Tuo būdu buvusio kavalerijos pulko „šefas“ tapo Mokomojo pulko patronu. Jonušo Radvilos atminimas labai vykusiai reprezentuojamas Mokomojo pulko simbolikoje ir veikloje (monograma „JR“ ir kunigaikščio kepurė – dalinio emblemoje, Radvilų herbas – pulko simbolikoje, Jonušo Radvilos atvaizdas – pulko vėliavoje, tradicinio žygio „Radvilų keliais“ organizavimas ir kt.). Mokomasis pulkas perėmė ir 1-ojo husarų Didžiojo Lietuvos etmono kunigaikščio Jonušo Radvilos pulko šūkį „Nugalėsime arba mirsim!“.

O pajėgų rūšies – husarų – pavadinimas ir toliau liko nenaudojamas, nors Lietuvos karo istorijoje husarai yra palikę labai ryškų pėdsaką. Tik 2014 m., siekiant puoselėti LDK ir tarpukario Lietuvos kariuomenės tradicijas, husarų pavadinimas (kaip ir ulonų) buvo grąžintas Lietuvos kariuomenei. Tačiau tai buvo padaryta gana dirbtinai. Ulonų pavadinimo suteikimas Alytuje dislokuotam batalionui, tęsiančiam tarpukario ulonų pulko tradicijas, buvo savaiame suprantamas dalykas, o sprendimas pavadinti taip Panevėžyje dislokuotą Karaliaus Mindaugo motorizuotąjį pėstininkų batalioną – dirbtinis. Tiesa, šio sprendimo principinė logika taip pat suprantama: tuomet Sausumos pajėgose, be Mechanizuotosios pėstininkų brigados „Geležinis Vilkas“ ir kitų vienetų, buvo trys atskirieji motorizuotųjų pėstininkų ba-

⁴⁵ *Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų batalionas (DK BUB)*. [Žiūrėta 2018-07-06.] Prieiga per internetą: https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/mpbgv/padaliniai_161/dkbub.html

talionai, kuriems atitinkamai norėta suteikti rūšinius ulonų, dragūnų ir husarų pavadinimus (nors ir perimtus ne iš pėstininkų, o iš kavalerijos). Vis dėlto daugelyje Europos šalių istoriniai kavalerijos dalinių pavadinimai (ulonai, husarai, dragūnai) būdingi ne motorizuotiesiems, o mechanizuotiesiems pėstininkų ir tankų daliniams. Tačiau šį neatitikimą galima paaiškinti Lietuvos kariuomenės sandaros ir pajėgumų ypatumais. Didesnė problema, atgaivinant husarų pavadinimą, buvo tai, jog Panevėžyje dislokuotas batalionas nuosekliai tęsia tarpukario Lietuvos 4-ojo pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulko tradicijas, tad iš kavalerijos atkeliavęs husarų pavadinimas čia nelabai tiko. Bataliono kariai susidūrė su tam tikra dirbtinai sukurtą tapatumo krize, ypač po to, kai 2016 m. Karaliaus Mindaugo husarų batalionas vėl tapo Mechanizuotosios pėstininkų brigados „Geležinis Vilkas“ dalimi. Renginių metu atvykę vadai, svečiai į karius kreipiasi ir „husarai“, ir „vilkai“, ir „mindaugiečiai“. Alytuje dislokuotiems kariams „ulonų tapatybė“ prigijo labai organiškai, o Panevėžyje „husarų tapatybė“ teko diegti. Praėjus keleriems metams, kai buvo suteiktas husarų pavadinimas, kariai su juo susigyveno, dabar kuriamos naujos tradicijos, iškyla nauji bataliono istorinių tradicijų sąsajų su praeities (pirmiausia – LDK laikų) husarais naratyvai.

Dar vienas Mechanizuotosios pėstininkų brigados „Geležinis Vilkas“ dalinys – Generolo Romualdo Giedraičio artilerijos batalionas – šį vardą gavo 2004 m. nekvestionuojant žymaus XVIII–XIX a. karininko R. Giedraičio nuopelnų. Keistoka, kad, siūlant pavadinimą pirmajam šiuolaikinės Lietuvos kariuomenės artilerijos batalionui, nuošalėje paliktas neabejotinai žymiausio LDK artilerininko Kazimiero Semenavičiaus (Simonavičiaus) vardas. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad gen. R. Giedraitis šiuolaikinės kariuomenės karių yra bene menkiausiai „pažįstamas“ (šio straipsnio autorius ne kartą patyrė, kad įvairaus amžiaus, išsilavinimo, skirtingo laipsnio kariai apie R. Giedraitį gali pasakyti tik tiek, kad „jis buvo generolas“ ir kad „jo vardu pavadintas artilerijos batalionas“, bet nežino jokių biografijos detalių ir netgi kurioje epochoje šis karininkas gyveno, o paprašyti apibūdinti daugelį kitų kariuomenės dalinių patronų, demonstruoja kur kas išsamesnes žinias). Būtų prasminga parengti pažintinių leidinių, edukacinių vaizdinių priemonių, supažindinančių su gen. R. Giedraičio asmenybe ir veikla.

Dar vienas niuansas, susijęs su Romualdo Giedraičio artilerijos batalionu, yra tai, kad jis nedeklaruoja tęsiantis kurio nors konkreto tarpukario Lietuvos kariuomenės pulko tradicijas. Interneto svetainėje pateikiama trumpa informacija apie Lietuvos artilerijos istoriją, tačiau nenurodomos sąsajos su kuriuo nors konkrečiu pulku⁴⁶.

⁴⁶ *Generolo Romualdo Giedraičio artilerijos batalionas. Istorija.* [Žiūrėta 2018-07-08.] Prieiga per internetą: https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/mpbgv/padaliniai_161/generolo_romualdo_giedraicio_artilerijos_batalionas/istorija_217.html

Antroji Lietuvos kariuomenės brigada – Motorizuotoji pėstininkų brigada „Žemaitija“ – naujausių laikų Lietuvos kariuomenės istorijoje suformuota jau antrą kartą (1999–2002 m. ir nuo 2016 m.). Brigados pavadinimą „pasulferavo“ jos vietnetų dislokacijos vietos (istoriniuose Žemaitijos ir Mažosios Lietuvos regionuose), o ideologijoje svarbi vieta tenka žemaičių, kaip narsių karių, ir Žemaitijos, kaip daugybės istorinių kovų už visos Lietuvos laisvę, naratyvui. Taip pat daug dėmesio skiriama iš Žemaitijos kilusio garsaus LDK karvedžio Jono Karolio Chodkevičiaus asmenybei, o iš Chodkevičių giminės herbo atkeliavęs grifonas rado savo vietą brigados emblemoje⁴⁷.

Brigados batalionų istorinių tradicijų tąsa yra gana skirtinga. Klaipėdoje dislokuotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų batalionas tarsi tęsia bent dviejų tarpukario Lietuvos kariuomenės dalinių tradicijas. Tai iš dalies lėmė ir gana sudėtinga bataliono istorija. 1993 m. spalio 27 d. Lauko kariuomenės brigados „Geležinio Vilko“ Klaipėdos motodesantinis batalionas buvo pervadintas į Klaipėdos 7-ąjį dragūnų Pamario batalioną. Nuo 1995 m. balandžio 1 d. Motorizuotosios pėstininkų brigados „Geležinis Vilkas“ Klaipėdos 7-asis dragūnų Pamario batalionas perėjo į Karinės jūrų pajėgas ir buvo pervadintas į Klaipėdos 7-ąjį dragūnų Pamario gynybos batalioną. 1999 m. gruodžio 1 d. Karinių jūrų pajėgų Klaipėdos 7-asis dragūnų Pamario gynybos batalionas perėjo Vakarų motorizuotosios pėstininkų brigados žinion ir buvo pervadintas į Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų batalioną. 2004 m. rugsėjo 1 d. batalionas tapo tiesiogiai pavaldus Krašto apsaugos savanorių pajėgų vadui, o gruodžio 1 d. buvo reorganizuotas iš kovinio į mokomąjį. 2012 m. sausio 1 d. batalionas perėjo Sausumos pajėgų vado žinion ir buvo reorganizuotas iš mokomojo į Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų motorizuotąjį pėstininkų batalioną. Nuo 2014 m. sausio 1 d. oficialus jo pavadinimas – Lietuvos kariuomenės Sausumos pajėgų Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų batalionas⁴⁸.

Kieno gi tradicijas tęsia šis dragūnų batalionas? Tarpukariu Klaipėdoje nuo 1923 m. ilgą laiką buvo dislokuotas 7-asis pėstininkų Žemaičių kunigaikščio Butigeidžio pulkas. Istorikas Vytautas Jokubauskas pagrįstai tvirtina, kad bataliono tradicija pirmiausia sietina su šiuo pėstininkų pulku, ir pateikia šiuos argumentus: dislokacijos vieta (Klaipėda), patronas (Butigeidis), pulko ir bataliono numeriai tarpukario ir šiuolaikinėje Lietuvos kariuomenėje (septintas), pajėgų rūšis (pėstininkai)⁴⁹. Tačiau atsivertę interneto tinklapį matome, kad pagrindinis naratyvas remiasi į isto-

⁴⁷ *Motorizuotoji pėstininkų brigada „Žemaitija“*. Istorija. [Žiūrėta 2018-06-14.] Prieiga per internetą: https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/motorizuotoji_pestininku_brigada_zemaitija/istorija_4824.html

⁴⁸ *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų batalionas (LDK BDB)*. Istorija. [Žiūrėta 2018-07-05.] Prieiga per internetą: https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/motorizuotoji_pestininku_brigada_zemaitija/padaliniai_4460/dragunu_batalionas/istorija_410.html

⁴⁹ Jokubauskas, V. Trijų autorių per trejus metus parašytos trys naujos trijų Lietuvos kariuomenės dalinių istorijos // *Acta Historica Universitatis Klaipedensis*. T. 28. Klaipėda, 2014, p. 275.

rinį terminą „dragūnai“. Labai lakoniškai primenamos dragūnų dalinių istorinės ištakos Lietuvos ir Prūsijos kariuomenėje, tačiau nė žodžiu neužsimenama apie 7-ojo pėstininkų Žemaičių kunigaikščio Butegeidžio pulko istoriją⁵⁰. Vargu ar toks 7-ojo pėstininkų pulko istorinės atminties „nugramzdinimas ir užmarštį“ yra sveikintinas. Kur kas tinkamesnė būtų Karaliaus Mindaugo husarų batalione taikoma praktika, kai dėmesys skiriamas ir pėstininkų pulko, kurio vardas yra perimtas, ir kavalerijos rūšies, kurios pavadinimas suteiktas, istorijai.

Netoli Tauragės dislokuotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio motorizuotasis pėstininkų batalionas 1994 m. vadinosi Tauragės 3-iojo dragūnų pulko „Geležinis Vilkas“ motorizuotuoju pėstininkų batalionu, o 1996 m. – Tauragės „Geležinio Vilko“ motorizuotuoju pėstininkų batalionu. Iš pradžių šis batalionas tęsė 3-iojo dragūnų pulko „Geležinis Vilkas“ (tarpukariu dislokuoto Tauragėje) tradicijas, perėmė iki šiol naudojamą dragūnų šūkį „Kovon dėl Lietuvos laisvės ir garbės!“. Taigi, Sakalinės miške dislokuoto bataliono kariai iš pradžių buvo dragūnų tradicijų tęsėjai, kol 1995 m. šias tradicijas perėmė dragūnais pavadinti Klaipėdoje dislokuoto bataliono kolegos. „Dragūnų naratyvas“ Tauragėje tarsi turėjo blėsti. 2000 m. vasario 22 d. dalinys buvo pervardintas į Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio motorizuotąjį pėstininkų batalioną ir bent jau formaliai perėmė 5-ojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Kęstučio pulko tradicijas. Tačiau pažvelgę į interneto puslapį vėl matome, kad jame pasakojama tarpukario dragūnų pulko istorija ir nėra nieko apie Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Kęstučio pėstininkų pulko istoriją⁵¹.

2017 m. liepos 1 d. įkurtas antrasis Lietuvos kariuomenės artilerijos batalionas – Brigados generolo Motiejaus Pečiulionio artilerijos batalionas. Dabartinė laikina jo dislokacijos vieta – Radviliškis, tačiau nuolatinė galutinai suformuoto bataliono dislokacijos vieta numatyta Šilalės rajone, Pajūrio miestelyje. Šiam batalionui suteiktas Nepriklausomybės kovų dalyvio, žymaus tarpukario Lietuvos kariuomenės, dalyvavusio ir pasipriešinime sovietinei okupacijai, brg. gen. M. Pečiulionio vardas. Tai neabejotinai pagarbos nusipelnusi asmenybė. Tačiau, žvelgiant per atminimo kultūros prizmę, įprasminant M. Pečiulionio vardą šiuolaikinėje Lietuvos kariuomenėje trūksta nuoseklumo. Motorizuotosios pėstininkų brigados „Žemaitija“ artilerijos batalionas yra jau antras Lietuvos kariuomenės vienetas, pavadintas M. Pečiulionio vardu. Jo kurtose kariuomenės ginklų dirbtuvėse Linkaičiuose šiuo metu yra Lietuvos kariuomenės Depų tarnybos Arsenalas, įkurtas 1992 m. Šiam kariuomenės vienetai 2004 m. buvo suteiktas generolo leitenanto Motiejaus Pečiulionio vardas.

⁵⁰ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butegeidžio dragūnų batalionas (LDK BDB). Istorija. [Žiūrėta 2018-07-03.] Prieiga per internetą: https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/motorizuotoji_pestininku_brigada_zemaitija/padaliniai_4460/dragunu_batalionas/istorija_410.html

⁵¹ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio motorizuotasis pėstininkų batalionas. Istorija. [Žiūrėta 2018-07-01.] Prieiga per internetą: https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/motorizuotoji_pestininku_brigada_zemaitija/padaliniai_4460/lietuvos_didziojo_kunigaikscio_kestucio_motorizuotasis_pestininku_batalionas/istorija_209.html

lionio vardas. 2009 m. reorganizuojant Lietuvos kariuomenės Logistikos valdybą, Arsenalas tapo sudedamąja Logistikos valdybos Depų tarnybos dalimi, o Arsenalo, kaip buvusio atskiro dalinio, vėliava buvo perduota saugoti Vytauto Didžiojo karo muziejui⁵². Žvelgiant iš šių dienų pozicijų nelabai aišku, kodėl reikėjo Arsenalo pavadinime atsisakyti taip tikusio, su šio kariuomenės vieneto istorija tiesiogiai susijusio M. Pečiulionio vardo. Gal sprendimą vėliavą perduoti muziejui galima suprasti (dalins, anksčiau bataliono lygmens, buvo smarkiai sumažintas), bet atsisakyti pavadinimo – visiškai beprasmiška. Jei vardai suteikti Lietuvos kariuomenės poligonams, laivams, transporto lėktuvams, kodėl suteikto vardo negalėjo išsaugoti Arsenalas?

Atkūrus Lietuvos kariuomenę, buvo perimtos visų tarpukario kariuomenės pėstininkų ir kavalerijos pulkų tradicijos ir vardai. Išimtis ilgą laiką buvo 6-asis pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margio pulkas. Ne kartą keitęs savo dislokacijos vietą, 1926 m. išformuotas, 1935 m. vėl suformuotas, jis buvo dislokuotas Klaipėdoje, o ją užėmus nacių Vokietijai, 1939 m. perkeltas į Plungę ir Telšius⁵³. Atkūrus Lietuvos kariuomenę, Klaipėdoje įsikūrė Dragūnų batalionas, o Telšiuose ir Plungėje buvo dislokuoti tik Krašto apsaugos savanorių pajėgų vienetai, todėl tiesiog nebuvo kam perimti šio pulko vardo ir tradicijų. Istorinis sprendimas priimtas 2018 m. (simboliška – pasitinkant Lietuvos valstybės ir kariuomenės atkūrimo šimtmetį) birželio 10 d., kai „*atsižvelgiant į geopolitinę situaciją, kylančias grėsmes saugumui, vykdant šalies tarptautinius įsipareigojimus NATO bei vystant Motorizuotosios pėstininkų brigados „Žemaitija“ plėtrą, įsteigiamas Kunigaikščio Margio pėstininkų batalionas*“⁵⁴. Galima tik pasidžiaugti, kad sprendimą dėl bataliono pavadinimo priėmę atsakingi asmenys nusprendė išlikti nuoseklūs ir nepabūgo išsaugoti Lietuvos kariuomenėje Pilėnų gynėjų ir jų vado kunigaikščio Margio atminimo. Dalis visuomenės į Pilėnų istoriją ir Margio asmenybę ėmė žiūrėti skeptiškai, ypač po kontroversiškų vertinimų sulaukusios istorikų Dariaus Barono ir Dangiro Mačiulio monografijos apie įvykius Pilėnuose ir šių įvykių refleksijas istorinėje atmintyje⁵⁵. Šio straipsnio autoriaus nuomone, Pilėnų gynėjų poelgis yra

⁵² Rajeckienė, R. *Vytauto Didžiojo karo muziejui perduota Generolo leitenanto Motiejaus Pečiulionio arsenalo vėliava*. [Žiūrėta 2018-07-02.] Prieiga per internetą: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/archyvas_2643/2009_m_archyvas/2009_-_07_naujienų_archyvas/vytauto_didziojo_karo_muziejui_perduota_generolo_leitenanto_motiejaus_peciulionio_arsenalo_veliava.html

⁵³ Ališauskas, K. Lietuvos kariuomenė (1918–1944) // *Lietuvių enciklopedija. Penkioliktasis tomas. Lietuva* (red. V. Maciūnas). Antrasis leidimas. Vilnius: Lietuvos enciklopedijų redakcija, 1991, p. 112.

⁵⁴ *Kunigaikščio Margio pėstininkų batalionas. Istorija*. [Žiūrėta 2018-07-01.] Prieiga per internetą: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/motorizuotoji_pestininku_brigada_zemaitija/padaliniai_4460/kunigaikscio_margio_pestininku_batalionas/istorija_5063.html

⁵⁵ Baronas, D., Mačiulis, D. *Pilėnai ir Margiris: istorija ir legenda*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2010.

neabejotinai gerbtinas bekompromisės kovos už savo krašto ir savo asmeninę laisvę ir orumą, savo tikėjimą ir vertybes pavyzdys (polemikai šiuo klausimu skirta atskira publikacija)⁵⁶.

Tiesiogiai Sausumos pajėgų vadui pavaldus Juozo Vitkaus inžinerijos batalionas, dislokuotas Kaune, šį vardą gavo 1999 m. gruodžio 31 d., kai Atskirasis inžinerijos batalionas buvo reorganizuotas į Inžinerijos batalioną. Tą pačią dieną jam buvo suteiktas Lietuvos kariuomenės karininko, karo inžinieriaus, antisovietinės rezistencijos dalyvio, Pietų Lietuvos partizanų vado, Vyčio Kryžiaus kavaliieriaus Juozo Vitkaus-Kazimieraičio vardas. Nuo tada batalionas vadinamas Juozo Vitkaus inžinerijos batalionu⁵⁷. Toks vardo parinkimas laikytinas išties vykusiu, prasmingai susiejančiu net kelis Lietuvos karo istorijos (karo inžinerijos ir partizanų kovų) naratyvus.

Taip pat tiesiogiai Sausumos pajėgų vadui pavaldus Rukloje dislokuotas Lietuvos kariuomenės Sausumos pajėgų Juozo Lukšos mokymo centras. Jo pirmtaku tapo 2010 m. Sausumos pajėgų vadovybės įkurtas Sausumos pajėgų Mokymo centras. Nuo 2011 m. birželio 21 d. veikia Lietuvos kariuomenės Sausumos pajėgų Juozo Lukšos mokymo centras. Jam suteiktas vieno iškiliausių Lietuvos partizanų Juozo Lukšos-Daumanto vardas. Atkreipsime dėmesį, kad šio partizano vardu buvo pavadintas Krašto apsaugos savanorių pajėgų (KASP) Juozo Lukšos vadų mokymo centras⁵⁸. 2004 m. savanorių mokymo pajėgumus sutelkus tuometiniame KASP Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų mokomajame batalione, Juozo Lukšos mokymo centro ir kiekvienoje KASP rinktinėje buvusių mokymo centrų neliko. Todėl šiuo atveju antrinis Juozo Lukšos vardo suteikimas šiuolaikinės kariuomenės vienetui visiškai suprantamas, nes prieš tai veikęs tokiu pat vardu pavadintas vienetas buvo ne performuotas (kaip Arsenalas), bet išformuotas.

Krašto apsaugos savanorių pajėgose labai aiškiai ir nuosekliai jau daugelį metų tęsiamos Lietuvos partizanų judėjimo tradicijos ir puoselėjama su juo susijusi istorinė atmintis. Tai visiškai natūralus ir neabejotinai teisingas pasirinkimas. Dramatiškų 1991 m. sausio įvykių metu dalis parlamento ir kitų strateginių objektų gynėjų tapo sausio 17 d. įkurtos Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos (SKAT) savanoriais. Nuo 1998 m. gegužės 5 d. tai – Krašto apsaugos savanorių pajėgos (KASP). 1999 m. sausio 15 d. krašto apsaugos ministras Česlovas Stankevičius, įamžindamas Lietuvos laisvės kovų sąjūdžio partizanų apygardų atminimą, dešimčiai KASP apskričių teritorinės gynybos rinktinių suteikė Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio partizanų apygardų vardus. Alytaus rinktinei buvo suteiktas Dainavos

⁵⁶ Vitkūnas, M. Apie Pilėnus, Masadą ir naujus batalionus Žemaitijoje // *Kariūnas*, 2017 m. Nr. 1 (132), p. 19–25.

⁵⁷ *Juozo Vitkaus inžinerijos batalionas (JVIB). Istorija*. [Žiūrėta 2018-06-28.] Prieiga per internetą: https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/jvib/istorija_309.html

⁵⁸ Jankūnas, A. Juozo Lukšos vadų mokymo centras // *Krašto apsaugos savanorių pajėgos* (sud. P. Dabulevičius, V. Voveris). Vilnius: Krašto apsaugos savanorių pajėgos, 2001, p. 96–99.

apygardos 1-osios rinktinės, Kauno rinktinei – Dariaus ir Girėno apygardos 2-osios rinktinės, Klaipėdos rinktinei – Žemaičių apygardos 3-iosios rinktinės, Marijampolės rinktinei – Tauro apygardos 4-osios rinktinės, Panevėžio rinktinei – Vyčio apygardos 5-osios rinktinės, Šiaulių rinktinei – Prisikėlimo apygardos 6-osios rinktinės, Utenos rinktinei – Vytauto apygardos 7-osios rinktinės, Vilniaus rinktinei – Didžiosios Kovos apygardos 8-osios rinktinės, Tauragės rinktinei – Kęstučio apygardos 9-osios rinktinės ir Telšių rinktinei – Žemaičių apygardos 10-osios rinktinės pavadinimai⁵⁹. Be to, rinktinės turėjo savo mokymo centrus, kuriems buvo suteikti iškilų XX a. Lietuvos karo istorijos asmenybių (daugeliu atvejų – partizanų) vardai: Liongino Baliukevičiaus (Alytaus mokymo centrui), Antano Juozapavičiaus (Kauno), Povilo Plechavičiaus (Klaipėdos), Zigmo Drungos (Marijampolės), Danieliaus Vaitelio (Panevėžio), Petro Bartkaus (Šiaulių), Vytauto Bulvičiaus (Vilniaus), Antano Bakšio (Tauragės), Vlado Montvydo (Telšių). Vytauto apygardos 7-osios rinktinės (Utenoje) mokymo centras buvo pavadintas Algimanto apygardos vardu, taip įamžinant šiaurės rytų Aukštaitijoje buvusią partizanų apygardą. Pagrindinis KASP vadų mokymo centras Vilniuje buvo pavadintas Juozo Lukšos vardu. KASP dvi aviacijos eskadrilės (dislokuotos Vilniaus ir Šilutės rajonuose) atitinkamai buvo pavadintos Dariaus ir Girėno ir Juozo Kasperavičiaus vardais.

Vykdamas KASP reformą daug šių pajėgų vienetų (ypač – 2006 m.) buvo panaikinti, o kartu neliko ir didelės dalies suteiktų vardų. Tačiau pagrindinė istorinės atminties linija – savanoriai yra partizanų kovų atminimo ir tradicijų perėmėjai – išlieka.

Antisovietinės rezistencijos partizanų atminimą ideologiškai itin pabrėžia ir Specialiųjų operacijų pajėgos. Į šių pajėgų sudėtį įeinančios Ypatingosios paskirties tarnybos (YPT) pristatyme nurodoma, kad jos „*kariai yra vadinami žaliūkiais. Šis vardas buvo pasirinktas neatsitiktinai. Jau tuomet atsigręžta į Lietuvos istoriją ir surastos sąsajos su ginkluotojo antisovietinio pasipriešinimo, kuris vyko 1944–1953 m. Lietuvoje, kovotojais*“⁶⁰. YPT, kaip ir į Specialiųjų operacijų pajėgų sudėtį įeinanti Kovinių narų tarnyba, Mokymo ir kovinės paramos centras yra gana jauni kariuomenės vienetai, dar tik kuriantys savo istoriją, įvairių istorinių sąsajų ieškantys ilgaamžėje Lietuvos karo istorijoje (pvz., koviniai nariai itin domisi jūroje aktyviai kariavusios kuršių genties karyba).

Istorinės atminties požiūriu labiau išskirtinis yra Specialiųjų operacijų pajėgų Vytauto Didžiojo jėgerių batalionas. Iš pradžių jis buvo brigados „Geležinis Vilkas“ dalis ir, kaip ir kiti batalionai, perėmė vieno iš tarpukario Lietuvos kariuomenės pulkų (3-iojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulko) vardą ir tradicijas. 1995 m. batalionas buvo performuotas į Vytauto Didžiojo jėgerių

⁵⁹ *Krašto apsaugos savanorių pajėgos* (sud. A. Stolarovas, L. Kasparaitė-Balaitė). Vilnius: Krašto apsaugos ministerija, 2016.

⁶⁰ *Ypatingosios paskirties tarnyba*. [Žiūrėta 2018-07-05.] Prieiga per internetą: https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/specialiuj_operaciju_pajegos/sop_struktura/ypatingosios_paskirties_tarnyba_ypt.html

batalioną, o 2004 m. jis tapo sudedamąja Specialiųjų operacijų junginio (SOJ) dalimi. Panašu, kad bataliono kariams kur kas reikšmingesnis pasidarė XVIII a. Lietuvos kariuomenėje atsiradusių jėgerių vardas, su jiemis būdinga kovos taktika, ginkluote, įgūdžiais susiję istoriniai dalykai, nei sąsajos su tarpukario Lietuvos kariuomenės pėstininkų pulku.

Tiesiogiai kariuomenės vadui pavaldus Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino štabo batalionas, priešingai, labai aiškiai deklaruoja istorinį savo pirmtakų 1-ojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulko, taip pat LDK XVIII a. kariuomenės tradicijų tęstinumą. Kaip teigiama interneto tinklalapyje, „*bataliono istorinis pagrindas siekia 1717 metus, kai Lietuvos–Lenkijos valstybė įsteigė nuolatines karines pajėgas. Pirmasis lietuvių pulkas buvo pavadintas Didžiojo Lietuvos etmono infanterijos pulku*“. Taip pat pateikiama labai įdomi informacija apie vardo suteikimo batalionui inicijavimą:

„1997 m. lapkričio 6 d. buvę prieskario 1-ojo pėstininkų DLK Gedimino pulko kariai ir jau išėjusį į Anapilį šio pulko karių šeimų nariai kreipėsi į Lietuvos Respublikos Prezidentą su prašymu, kad kuriam nors dabartinės Lietuvos kariuomenės daliniui, dislokuotam Vilniuje, būtų suteiktas garbingas DLK Gedimino vardas ir šis dalinys perimtų 1-ojo pėstininkų DLK Gedimino pulko tradicijas, gerbtų šio pulko praeitį. Šio laiško iniciatorius – mokytojas Vytautas Gipas, buvusios mokyklos kuopos viršilos Stasio Gipo sūnus. 1998 m. rugsėjo 11 d. batalionas buvo pervadintas į Štabo batalioną, jam buvo suteiktas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino vardas ir suteikta teisė perimti 1-ojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulko tradicijas bei atributiką.“⁶¹

1-ojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulko istorijai daug dėmesio skiriama ir bataliono muziejuje. Taigi, bataliono ir pulko, kurio vardą jis perėmė, istorinis ryšys šiuo atveju yra ne formalus, kaip kai kurių kitų kariuomenės vienetų.

Iš Logistikos valdybos vienetų tik dviem suteikti istorinių asmenybių vardai (trečiojo vardą turėjusio vieneto – Arsenalo – situaciją jau aptarėme). Dr. Jono Basanavičiaus karo medicinos tarnyba tęsia tarpukario Lietuvos kariuomenės Sanitarijos skyriaus ir Karo ligoninės, 1926 m. pavadintos dr. Jono Basanavičiaus vardu, istoriją⁶².

Marijampolėje dislokuotas Lietuvos kariuomenės Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytenio bendrosios paramos logistikos batalionas savo kelią Lietuvos kariuomenėje pradėjo kaip motodesantinis, vėliau – kaip motorizuotasis pėstininkų batalionas. 2003 m. spalio 1 d. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytenio motorizuotasis

⁶¹ *Gedimino štabo batalionas. Istorija.* [Žiūrėta 2018-07-01.] Prieiga per internetą: https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/gedimino_stabo_batalionas/istorija_776.html

⁶² *Dr. Jono Basanavičiaus karo medicinos tarnybos ištakos.* [Žiūrėta 2018-07-03.] Prieiga per internetą: https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/logistikos_valdyba/padaliniai_559/dr_jono_basanaviciaus_karo_medicinos_tarnyba/istorija_583/dr_jono_basanaviciaus_karo_medicinos_tarnybos_istakos.html

pėstininkų batalionas buvo reorganizuotas į Bendrosios paramos logistikos batalioną. Jis tęsia tarpukario Lietuvos kariuomenės 9-ojo pėstininkų Lietuvos kunigaikščio Vytenio pulko tradicijas. 2009 m. kovo 1 d. batalione buvo atstatytas paminklas Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Vyteniui. Interneto svetainėje šio bataliono istorija pradedama pasakoti išskirtinai – nuo XVIII–XIX a. sandūroje čia dislokuotų Prūsijos kariuomenės dalinių įkūrimo. Pasirenkama unikali prieiga – nebandoma susitelkti vien į bataliono pirmtakų paiešką, bet pasakojama Marijampolėje įvairiais laikais dislokuotų dalinių istorija, daugiausia dėmesio skiriant tarpukario Lietuvos kariuomenei ir dabartiniam batalionui⁶³. Toks kelias įdomus ir vykęs, plečiantis karių istorinį akiratį, supažindinantis juos ir su lokalia karinės teritorijos istorija ne tik nepriklausomybės, bet ir okupacijų laikotarpiais.

Karininkus Lietuvos kariuomenei rengianti Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija (LKA) savo kelią 1992 m. pradėjo kaip Krašto apsaugos mokykla, o 1994 m. jos bazėje buvo įsteigta Lietuvos karo akademija. 1998 m. lapkričio 20 d. jai buvo suteiktas partizanų generolo Jono Žemaičio vardas. Savo istorines tradicijas akademija sieja su tarpukario Karo mokykla, nuo 1929 m. vadinta Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokykla. Natūralu, kad šiuolaikinės demokratinės Lietuvos valstybės aukštajai karo mokyklai perimti autoritarizmo dvasią atitinkantį tarpukario Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklos pavadinimą nebūtų tikę. Dabartinis Lietuvos karo akademijai suteiktas vardas yra itin vykęs, motyvuojantis kariūnus, nes pati J. Žemaičio asmenybė yra puikus Lietuvos karininko, iki galo tesėjusio priesaiką, nepalūžusio ir oraus net neišvengiamos mirties akivaizdoje, pavyzdys. LKA Kariūnų batalioną sudarančios keturios kuopos turi ne tik numerius, bet ir yra pavadintos istorinių mūšių vardais (Saulės, Durbės, Žalgirio ir Oršos). Kariūnams pagal galimybes yra rengiamos mokomosios pažintinės ekskursijos į šių mūšių vietas. Kai LKA buvo du kariūnų batalionai ir šešios kuopos, dvi iš jų buvo pavadintos Salaspilio ir Širvintų-Giedraičių mūšių vardais.

Mokymo ir doktrinų valdybai pavaldūs vienetai taip pat yra pavadinti istorinių asmenybių vardais. Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos mokomojo pulko istoriją jau aptarėme. Kaune veikianti Divizijos generolo Stasio Raštikio Lietuvos kariuomenės mokykla (LKM) savo kelią pradėjo kaip 1990 m. įsteigti Lietuvos Respublikos karininkų kursai, kurie 1993 m. buvo reorganizuoti į Krašto apsaugos puskarininkių mokyklą. 1996 m. jai buvo suteiktas divizijos generolo Stasio Raštikio vardas. 2011 m. Divizijos generolo Stasio Raštikio puskarininkių mokykla buvo pertvarkyta į Divizijos generolo Stasio Raštikio Lietuvos kariuomenės mokyklą⁶⁴.

⁶³ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytenio bendrosios paramos logistikos batalionas. Bataliono istorija. [Žiūrėta 2018-07-05.] Prieiga per internetą: https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/logistikos_valdyba/padaliniai_559/lietuvas_didziojo_kunigaikscio_vytenio_bendrosios_paramos_logistikos_batalionas/bataliono_istorija_597.html

⁶⁴ Divizijos generolo Stasio Raštikio Lietuvos kariuomenės mokykla. Istorija. [Žiūrėta 2018-06-25.] Prieiga per internetą: https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/mokymo_ir_doktrinu_valdyba/lk_mokymo_ir_doktrinu_valdyba_sudaro_sie_karinio_mokymo_vienetai/divizijos_generolo_stasio_rastikio_puskarininkiu_mokykla/istorija_688.html

Šio straipsnio autoriaus subjektyvia nuomone, atsižvelgiant į S. Raštikio laikyseną sovietinės okupacijos akivaizdoje, sprendimas jo vardu pavadinti Lietuvos kariuomenės mokyklą abejotinas.

Nemenčinėje (Vilniaus r.) įkurtas Generolo Adolfo Ramanausko kovinio rengimo centras, savo veiklą pradėjęs 1991 m. ir ne kartą keitęs pavadinimą, nuo 2003 m. vadinamas vieno iškiliausių Lietuvos partizaninio judėjimo vadų vardu. 2006 m. centre atidengtas paminklas generolui Adolfui Ramanauskui-Vanagai. Centro Operacinės aplinkos kuopai suteiktas „Vanago“ vardas, turintis ir istorinės, ir simbolinės kovingumo semantikos.

2017 m. daugiausia iš Mokymo ir doktrinų valdybos štabo karių buvo sudaryta Lengvoji pėstininkų brigada „Aukštaitija“. Jai priskirtų penkių batalionų valdymo grupių ir štabų pagrindas – Divizijos generolo Stasio Raštikio Lietuvos kariuomenės mokyklos, Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos mokomojo pulko, Generolo Adolfo Ramanausko kovinio rengimo centro ir Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos kariai.

Lietuvos kariuomenės poligonai taip pat pavadinti istorinių asmenybių vardais: Švenčionių rajone šalia Pabradės esantis poligonas – Generolo Silvestro Žukausko, Kazlų Rūdos savivaldybėje esantis poligonas – brigados generolo Kazio Veverskio, Telšių rajone esantis nedidelis Pagudonės poligonas – divizijos generolo Edvardo Adamkavičiaus, o šalia Klaipėdos esantis Kairių poligonas – brigados generolo Povilo Plechavičiaus vardu. Taip buvo išnaudota galimybė Lietuvos kariuomenėje įamžinti dar kelias istorines asmenybes, priminti kariams jų nuopelnus tautai ir valstybei.

2014 m. įsteigtai Lietuvos, Lenkijos ir Ukrainos brigadai 2017 m. buvo suteiktas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės karvedžio Konstantino Ostrogiškio vardas. Beje, tokį siūlymą šio straipsnio autorius buvo pateikęs dar 2015 m. Karo istorijos ir geopolitinių realių fone K. Ostrogiškio vardas bendrai trijų šalių brigadai labai tinkamas, istoriškai pagrįstas ir ideologiškai teisingas: 1514 m. Lietuvos kariuomenė, kurią palaikė Lenkijos pajėgos, vadovaujama iš dabartinės Ukrainos žemių kilusio LDK didžiojo etmono, Oršoje įveikė kur kas gausesnes rusų pajėgas⁶⁵.

Lietuvos kariuomenės Karinės oro pajėgos, tęsiančios tarpukario Lietuvos karo aviacijos tradicijas (KOP Oro gynybos batalionas tęsia Priešlėktuvinės apsaugos rinktinės tradicijas), istorinių asmenybių vardais pavadintų dalinių neturi. Vardai suteikti tik trims transportiniams lėktuvams C-27J „Spartan“. Čia vėlgi buvo panaudoti Lietuvos didžiųjų kunigaikščių vardai: „Gediminas“, „Algirdas“ ir „Vytautas“.

Kur kas originalesni yra karo jūrininkai. Lietuvos karinių jūrų pajėgų (KJP) Karo laivų flotilės laivai pavadinti istorinių baltų genčių arba etnografinių regionų atstovų vardais: „Sūduvis“ (M52), „Skalvis“ (M53), „Kuršis“ (M54) ir „Jotvingis“ (N42), „Žemaitis“ (P11), „Dzūkas“ (P12), „Aukštaitis“ (P14) ir „Sėlis“ (P15). Išim-

⁶⁵ Vitkūnas, M. Oršos mūšis tautų istorinėje atmintyje // *Nepriklausomybės sąsiuviniai*, 2015 m. Nr. 1 (11), p. 68–79.

tis – paieškos ir gelbėjimo laivas „Šakiai“, šį vardą gavęs dar iki jį perduodant KJP, ir du uosto kateriai. Labai svarbu pabrėžti, kad KJP nuosekliai išlaikomas laivų vardų tradicijos tęstinumas (nurašyto laivo vardas perduodamas naujam laivui), taip pat – kad laivų įgulos palaiko ryšius su savivaldybėmis, tapusiomis laivų krikštamotėmis (pvz., „Žemaičio“ įgula – su Telšių, „Dzūko“ – su Alytaus, „Sėlio“ – su Utenos, „Skalvio“ – su Šilutės rajono savivaldybe). Taip laivo vardas nelieka vien tik formalus istorinės atminties ženklas.

Visgi iš pradžių būta ir kitokių idėjų, netgi spaudimo, koku principu vadovaujantis reikėtų suteikti vardus karo laivams. Pirmasis Lietuvos karinių jūrų pajėgų vadas flotilės admiras Raimundas Baltuška rašė: „*Suteikti vardus laivams ir juos „pakrikštyti“ neskubėta, siekiant išvengti pavadinimų trumpalaikiškumo ir išlaikyti bendras tautos vertybes aukščiau politinių grupių ambicijų. Laikini fregatos buvo vadinamos F1 ir F2. 1993 m. rugpjūčio 1 d. joms suteikti vardai: F11 „Žemaitis“ ir F12 „Aukštaitis“, primenantys pasauliui apie senos lietuvių tautos šaknis ir ryžtą kovoti už laisvę. Vėliau tradicija suteikti laivams baltų genčių vardus buvo tęsiama.*“⁶⁶ Sprendimas suteikti karo laivams baltų genčių arba etnografinių regionų pavadinimus buvo itin vykęs ir kone unikalus viso pasaulio karinių laivynų kontekste.

Asmenybių vardus kai kuriems savo vienetams suteikia ir kitos Lietuvos ginkluotųjų pajėgų (plačiaja prasme) struktūros. Valstybės sienos apsaugos tarnyboje (VSAT) net du kartus įamžintas 1940 m. sovietinių okupantų nužudyto Lietuvos pasienio policininko Aleksandro Barausko atminimas. Jo vardu pavadinta viena VSAT Varėnos rinktinės užkardų ir vienas VSAT Pakrančių apsaugos rinktinės patrulinių laivų, 1991 m. nužudyto Lietuvos pasieniečio Gintaro Žagunio vardu – viena VSAT Vilniaus rinktinės užkardų.

Be kariuomenės dalinių, padalinių, poligonų, lėktuvų, laivų, vardai suteikiami ir kai kuriems karinėse teritorijose esantiems objektams. Jų visų neapžvelgsime – tokių objektų (rikiuotųjų aikščių, karinėse teritorijose esančių gatvių, salių, menių, auditorijų ir kt.) yra ne viena dešimtis. Svarbiausia, kad primant sprendimus dėl vardų suteikimo šiems objektams iniciatyvą gali parodyti patys kariuomenės daliniuose tarnaujantys kariai, jiems suteikiama galimybė įvardinti, paminėti, jų manymu, konkretaus bataliono ar kito dalinio istorijai svarbius asmenis ar įvykius. Pateiksime kelis pavyzdžius.

Vadovaujantis 2011 m. lapkričio 28 d. Lietuvos kariuomenės vado įsakymu Nr. V-1212 „Dėl karinių teritorijų objektams pavadinimų suteikimo rekomendacijų tvirtinimo“ ir siekiant tinkamai reprezentuoti Lietuvos kariuomenę bei skleisti informaciją apie Lietuvos Respublikos istorijai svarbius įvykius ir žymias asmenybes karinėse teritorijose, rikiuotės aikštėms ir dalinių gatvėms buvo suteikti pavadinimai. Taip atsirado Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų batalione Merkinės mūšio (1945-12-15) rikiuotės aikštė, Generolo Adolfo Ramanausko-Vanago, Pulkininko

⁶⁶ Baltuška, R. *Baltijos jūra ir Lietuvos laivynas*. Vilnius: Baltos lankos, 2009, p. 201.

Aleksandro Plechavičiaus, Savanorio Artūro Sakalausko, Pulkininko Juozo Gražulio, Seržanto Arūno Jarmalavičiaus, Jaunesniojo puskarininkio Antano Vyšniausko (1938 m. tautinėje olimpiadoje iškovojo visų spalvų žirginio sporto medalius) gatvės, Kapitonės Emilijos Pliaterytės skveras, Generolo Silvestro Žukausko salė, Ulonų (ramovės) salė; Juozo Vitkaus inžinerijos batalione – Laikiniosios sostinės rikiuotės aikštė, Pulkininko leitenanto Juozo Grigaliūno, Pulkininko leitenanto Vinco Asevičiaus, Pulkininko leitenanto Jokūbo Baublio gatvės; Mechanizuotosios pėstininkų brigados „Geležinis Vilkas“ teritorijoje – Saulės mūšio rikiuotės aikštė ir Generolo Silvestro Žukausko gatvė; Generolo Romualdo Giedraičio batalione – Kazimiero Simonavičiaus ir Pulkininko Vinco Geigos gatvės; Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino štabo batalione – Medininkų mūšio rikiuotės aikštė ir Generolo Kazio Ladigos gatvė; Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų batalione – Sausio 15-osios sukilimo rikiuotės aikštė, Pulkininko leitenanto Rimanto Baltušio, Jono Polovinsko-Budrio, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio gatvės⁶⁷.

Galimybė daliniuose įamžinti juose tarnaujantiems kariams svarbius asmenis (kaip matėme iš pavyzdžių, tai – buvę batalionų ir pulkų vadai, žuvę bendražygiai, iškilios istorinės asmenybės), taip pat istorinius mūšius ir kitus svarbius dalykus yra sveikintina. Taip kuriamos naujos „atminties vietos“, puoselėjama ir ugdoma istorinė atmintis.

Kitų šalių patirtis

Analizuojant vardų suteikimo kariuomenės vienetams tradiciją labai pravartu pažvelgti, kaip tai daroma kitų šalių kariuomenėse. Trumpai apžvelgsime kai kurių Europos šalių patirtį (tik sausumos ir tam tikrais atvejais savanorių pajėgų)⁶⁸. Nuodugniai aptarti visų Europos valstybių kariuomenės dėl ribotos straipsnio apimties nėra galimybės, todėl parinkome tik būdingesnius šalių, priklausančių NATO ir (arba) Europos Sąjungai, pavyzdžius.

Latvijos sausumos pajėgų brigados pėstininkų batalionams suteikiami tik numeriai. Savanorių pajėgų (*Zemessardzē*) batalionai taip pat tik numeruojami, šalia skliausteliuose dažniausiai nurodant vietovę, kurioje jie dislokuoti. Savanorių pajėgų brigadoms suteikti istorinių regionų pavadinimai (Rygos, Vidžemės, Latgalos, Kuršo). Latvijos (kaip ir Estijos) kariuomenėje pabrėžiamos tarpukario kariuomenės ir antisovietinės rezistencijos partizanų tradicijos.

Estijoje taikomas mišrus vardų kariuomenės daliniams suteikimo principas. 1-osios pėstininkų brigados Kalevo batalionas (*Kalevi jalaväepataljon*) tęsia tokiu pat vardu pavadinto tarpukario Estijos kariuomenės atskirojo pėstininkų bataliono tradicijas. Savo ruožtu šis batalionas perėmė Taline veikusio sporto klubo „Kalev“,

⁶⁷ Kalbant apie Dragūnų batalioną, gal kiek abejonių kelia perteklinis Butigeidžio vardas.

⁶⁸ Informacija rinkta iš įvairių šalių gynybos ministerijų, kariuomenių interneto puslapių. Atsižvelgiant į tai, kad straipsnio apimtis ribota, šie šaltiniai kiekvienu konkrečiu atveju nėra nurodomi.

kurio daug narių stojo savanoriais į Estijos kariuomenę, vardą. O sporto klubas buvo pavadintas finougrų mitologinio herojaus Kalevo vardu. Viru batalionas (*Viru jalaväepataljon*) pavadintas taip pat kaip ir regionas, kuriame yra dislokuotas. Kiti brigados batalionai vardų neturi, tik funkcinis pavadinimas. 2-osios pėstininkų brigados Kuperjanovo pėstininkų batalionas (*Kuperjanovi jalaväepataljon*) pavadintas Estijos nepriklausomybės kovų didvyrio Julijaus Kuperjanovo (*Julius Kuperjanov*, 1894–1919) vardu.

Danijos kariuomenėje kartu derinami aktualūs šiandieniniai kariuomenės dalinių ir istoriniai pulkų, kurių tradicijas jie tęsia, pavadinimai. Pavyzdžiui, 1-osios brigados 1-asis tankų batalionas vadinamas ir Jutlandijos dragūnų pulku (*I/JDR Panserbataljon, Jydske Dragonregiment*), o 3-iasis žvalgybos batalionas – ir Gvardijos husarų pulku (*III/GHR Opklaringsbataljon, Gardehusarregimentet*). Daugelio dalinių istorinė tradicija atsekama nuo XVII a.

Norvegijos kariuomenės daliniai numeruojami, turi istorinius (Jo Didenybės karališkosios gvardijos batalionas – *Hans Majestet Kongens Garde*), vietovių (Telemarko mechanizuotasis batalionas – *Telemark Bataljon*) ar regionų (Šiaurės brigada – *Brigade Nord*) pavadinimus.

Švedijoje nuo XVI–XVII a. puoselėjama tradicija daliniams suteikti regionų pavadinimus (pvz., Pietų Skonės pulkas – *Södra skånska regementet*; Norboteno pulkas – *Norbottens regemente*). Taip pat išlikę monarchijoms būdingi leibgvardijos (*Livgardet*) ir panašūs rūšiniai pavadinimai.

Suomijos kariuomenės daliniai arba junginiai numeruojami, taip pat daliai jų suteikti ir geografiniai, istorinių regionų, pavadinimai (pvz., Karelijos brigada – *Karjalan Prikaati*). Nemažai dalinių ir junginių prigijęs istorinis jėgierių pavadinimas. Visi Suomijos kariuomenės daliniai puoselėja 1917 m. paskelbtos nepriklausomos Suomijos valstybės kariuomenės, o kai kurie – ir XVII a. Švedijos kariuomenės suomių pulkų tradicijas.

Lenkijos kariniams vienetams vardų suteikimo tradicija panaši į Lietuvoje išigalėjusią. Divizijos vienu metu vadinamos ir regionų arba miestų, kuriuose dislokuotos, ir žymių istorinių asmenybių vardais: 11-oji karaliaus Jono III Sobieskio Liubušo šarvuotosios kavalerijos divizija (*11 Lubuska Dywizja Kawalerii Pancernej im. Króla Jana III Sobieskiego*), 12-oji Boleslovo Kreivaburnio Ščecino mechanizuotoji divizija (*12 Szczecińska Dywizja Zmechanizowana im. Bolesława Krzywoustego*), 16-oji karaliaus Kazimiero Jogailaičio Pamario mechanizuotoji divizija (*16 Pomorska Dywizja Zmechanizowana im. Króla Kazimierza Jagiełłończyka*). Daugeelis brigadų pavadintos nusipelnusių asmenų vardais (pvz., 6-oji brg. gen. Stanislovo Pranciškaus Sosabovskio oro desanto brigada – *6 Brygada Powietrznodesantowa im. gen. bryg. Stanisława Franciszka Sosabowskiego*, 1-oji Tado Kosciuškos Varšuvos tankų brigada – *1 Warszawska Brygada Pancerna im. Tadeusza Kościuszki*). Tokiu pat principu suteikti pavadinimai ir daugeliui kitų brigadų, pulkų, daliai batalionų. Krenta į akis, kad nemažai dalinių pavadinti ne vien su Lenkijos, bet ir su Lietuvos istorija susijusių asmenų vardais, pavyzdžiui: 20-oji

Lietuvos lauko etmono Vincento Gosievskio Bartošicų mechanizuotoji brigada (20 *Bartoszycka Brygada Zmechanizowana im. Hetmana Polnego Litewskiego Wincentego Gosiewskiego*), 9-oji karaliaus Stepono Batoro Branievo šarvuotosios kavalerijos brigada (9 *Braniewska Brygada Kawalerii Pancernejs im. Króla Stefana Batorego*) ir kt. Daugelis dalinių ir junginių savo istorines tradicijas sieja su tarpukario Lenkijos Respublikos, Abiejų Tautų Respublikos ir kitų istorinių laikotarpių kariniais daliniais.

Čekijos sausumos pajėgų daugelis vienetų tik sunumeruoti, tačiau kai kurie daliniai pavadinti ir iškilų istorinių asmenybių vardais (pvz., 53. *pluk průzkumu a elektronického boje Generála Heliadora Píky* – 53-iasis gen. Helodoro Pikos žvalgybos ir radioelektroninės kovos pulkas, pavadintas karininko, pakarto komunistinės Čekoslovakijos valdžios sprendimu, vardu), jiems suteikti istorinių regionų (pvz., 73. *tankovy prapor „Hanacky“* – 73-iasis Hanos tankų batalionas), svarbių mūšių ar karinių operacijų, kuriose dalyvavo čekoslovakų daliniai (pvz., 7. *mechanizovaná brigáda „Dukelska“* – 1944 m. Karpatų – Dukelos operacijos, kurios metu Sovietų Sąjungos ir čekoslovakų daliniai sumušė nacių Vokietijos pajėgas, garbei), prieš nacius kovojusių čekoslovakų pagrindinių organizacijų pavadinimai (pvz., 4. *brigáda rychlého nasazení „Obrany naroda“* – 4-oji greitojo reagavimo brigada „Tautinė gynyba“).

Slovakijos situacija labai panaši į Čekijos. Čia iškilų asmenybių vardai suteikti tik kai kuriems daliniams (pvz., 22-asis gen. Mikulašo Markuso mechanizuotasis pėstininkų batalionas (22. *mechanizovaný prápor generála Mikuláša Markusa*) pavadintas vieno iš slovakų antinacinio pasipriešinimo vadų vardu).

Vengrijos kariuomenės abi sausumos pajėgų brigados pavadintos iškilų istorinių asmenybių vardais: 5-oji motorizuotoji pėstininkų brigada (5. *Bocskaí István Lövészdandár*) – XVI–XVII a. kunigaikščio, kovotojo su turkais, garbei, o 25-oji mechanizuotoji pėstininkų brigada (25. *Klapka György Lövészdandár*) – XIX a. karvedžio, kovotojo už Vengrijos laisvę, vardu. Istorinių asmenybių vardai suteikti ir kai kuriems batalionams.

Rumunijos kariuomenės absoliučiai daugumai brigadų ir batalionų suteikti istorinių asmenybių – karalių, kunigaikščių, karvedžių – vardai. Kai kurie daliniai pavadinti istorinių mūšių, miestų, upių pavadinimais. Nemažai dėmesio skiriama dabartinės Rumunijos teritorijoje senovėje gyvenusiems dakams ir jų žemes užkariavusiai Senovės Romai. Pavyzdžiui, Konstancos mieste dislokuotas 168-asis logistikos batalionas „Pontus Euxinus“ įamžino lotynišką Juodosios jūros, o Alba Julijoje dislokuotas 136-asis inžinerijos batalionas „Apulum“ – čia stovėjusios romėnų tvirtovės pavadinimą. 61-ojo zenitinių raketų pulko „Pelendava“ pavadinime įamžinta svarbi senovės dakų gyvenvietė. Rumunijos kariuomenėje nėra beveik nė vieno bataliono lygmens ar didesnio dalinio arba junginio, kuriam nebūtų suteiktas istorinės asmenybės ar kitoks vardas.

Bulgarijos kariuomenės sausumos pajėgų daliniai turi tik numerius (ir vos vienas kitas – dar ir regiono pavadinimą) ir tęsia XX a. pradžioje gimusias Bulgari-

jos kariuomenės pulkų tradicijas.

Kroatijos kariuomenės sausumos pajėgų brigadų batalionai tik numeruojami arba pavadinti grėsmingais vardais – „Tigrai“ („Tigrovi“), „Vorai“ („Pauci“), „Vilkai“ („Vukovi“) ir pan. Šalies ginkluotųjų pajėgų Mokymo ir doktrinų valdybai suteiktas žymaus poeto, politiko, tautinio atgimimo žadintojo, austrų nuteisto mirties bausme, Frano Krsto Frankopano vardas (*Zapovjedništvo za obuku i doktrinu HKoV-a „Fran Krsto Frankopan“*).

Austrijos kariuomenės daugelis dalinių turi tik numerius, bet kai kuriems suteikti Austrijos imperatorių, erchercogų, iškilių karininkų ir pan. vardai (pvz., *Jägerbataillon Wien 2 „Maria Theresia“*; *Jägerbataillon Salzburg „Erzherzog Rainer“*).

Vokietijos daugelis junginių ir dalinių vardų neturi, tik numerius ir funkcinis pavadinimus. Bet yra ir išimčių: kai kuriems junginiams suteikti regionų pavadinimai, pavyzdžiui, 41-oji mechanizuotoji pėstininkų brigada „Priešakinė Pomeranija“ (*Panzergranadierbrigade 41 „Vorpommern“*), 1-oji oro desanto brigada „Saras“ (*Luftlandebrigade 1 „Saarland“*) arba 23-ioji kalnų pėstininkų brigada „Bavarija“ (*Gebirgsjägerbrigade 23 „Bayern“*). Dalinių istorijos tiesioginis tęstinis ryšys su ankstesnių laikų Vokietijos ginkluotųjų pajėgų daliniais nėra pabrėžiamas, ir tai suprantama (dėl po Antrojo pasaulinio karo vykusio denacifikacijos proceso ir kitų priežasčių).

Italijos kariuomenės daliniams taikomas mišrus vardų suteikimo principas. Brigadoms, batalionams ir kitiems kariuomenės vienetams suteikiami miestų, regionų pavadinimai (pvz., 28-asis pėstininkų pulkas „Pavija“ – *Il 28° Reggimento „Pavia“*, Mantujos mechanizuotoji brigada – „*Brigata Meccanizzata Mantova*“, Mechanizuotoji pėstininkų brigada „Sardinijos grenadieriai“ – „*Granatieri di Sardegna*“). Kai kurie daliniai pavadinti reikšminiais žodžiais (pvz., 183-ioji parašiutininkų brigada „Nimbas“ – *183° Reggimento paracadutisti „Nembo“*). Istorinių asmenybių vardai Italijos kariuomenėje suteikiami retai. Daugelis dalinių tęsia dar XVI–XVIII a. įvairių Italijos teritorijoje gyvavusių valstybių kariuomenių pulkų tradicijas.

Prancūzijos kariuomenėje Napoleono Bonaparto laikais nusistovėjo tvarka, kuria daliniams buvo suteikiami numeriai, tad tik dalis jų dar yra išsaugoję ir istorinius pėstininkų ar kavalerijos pavadinimus (pvz., 13-asis dragūnų parašiutininkų pulkas – *13e Régiment de Dragons Parachutistes*, 12-asis kirasyrų pulkas – *12e Régiment de Cuirassiers*) arba turi įsimintiniausių karinių kampanijų pavadinimus (pvz., 1942 m. įvykius įamžinantis Žygio į Čadą pulkas – *Régiment de marche du Tchad*).

Belgijos kariuomenės sausumos pajėgose galime rasti ir asmenybių (daugiausia – įvairiais laikais gyvenusių karališkosios šeimos atstovų) vardais, ir istorinių pėstininkų ar kavalerijos rūšių pavadinimais pavadintų dalinių, ir tokių pavadinimų derinių (pvz., Princo Badujino karabinierių - grenadierių pulkas – *Régiment Carabiniers Prince Baudouin – Grenadiers*). Daliai dalinių suteikti tik numeriai (pvz., 3-iasis parašiutininkų batalionas – *3e Bataillon Parachutiste*).

Nyderlandų kariuomenėje situacija panaši į Belgijos. Nemažai dalinių pavadinti įvairiais laikais gyvenusių karališkosios šeimos narių garbei (pvz., Princo Bernardo oro desanto pulkas – *Regiment Stoottroepen Prins Bernhard*). Taip pat išsaugoti senieji pėstininkų ir kavalerijos pavadinimai (pvz., 11-asis pėstininkų gvardijos grenadierių ir jėgerių batalionas – *II Infanteriebataljon Garderegiment Grenadiers en Jagers*).

Jungtinės Karalystės sausumos pajėgų dalinių pavadinimai saugo šimtametes kariuomenės tradicijas, yra per labai ilgą laiką nusistovėję. Kaip ir kitose konstitucinėse monarchijose, Jungtinėje Karalystėje yra daug karaliams, kunigaikščiams ir panašioms asmenims „dedikuotų“ dalinių (pvz., Vello princo divizija – *Prince of Wales's Division*, Lankasterio kunigaikščio pulkas – *Duke of Lancaster's Regiment*). Dalis dalinių ir junginių vadinami teritoriniu principu (pvz., Škotų divizija – *Scottish Division*, Esekso pulkas – *Essex Regiment*) arba turi tik numerius.

Portugalijos kariuomenės sausumos pajėgų daliniai tik numeruojami.

Ispanijos ginkluotosiose pajėgose taikomas mišrus pavadinimų daliniams suteikimo principas. Sausumos pajėgų nemažai dalinių tęsia XVI a. tercijų ir vėlesnių laikų kariuomenės vienetų tradicijas. Kariuomenės vienetai vadinami Ispanijos regionų, taip pat kitų regionų, kuriuose praecityje buvo dislokuoti ir (ar) kovoję Ispanijos kariuomenės daliniai, žymių istorinių mūšių pavadinimais. Dar viena grupė – daliniai, pavadinti Ispanijos karvedžių ir karalių vardais. Pateiksime kelis pavyzdžius. 1-oji sausumos pajėgų divizija pavadinta mūšio, kuriame 1813 m. Ispanijos ir Didžiosios Britanijos pajėgos sutriuškino Prancūzijos kariuomenę, vardu (*San Marcial*), dvi šios divizijos brigados – Ispanijos istorinių regionų pavadinimais (*Aragon, Extremadura*), viena – miesto, prie kurio 1936 m. įvyko svarbus Ispanijos pilietinio karo mūšis, laimėtas respublikonų (*Guadarrama*), o dar viena – iškilaus XIII–XIV a. ispanų karvedžio, vieno iš rekonkistos vadovų Guzmano Gerojo (*Guzman el Bueno*) vardu, 2-oji sausumos pajėgų divizija – 1860 m. Maroke vykusią kautynių, kuriose ispanai sutriuškino marokiečius, vardu (*Castillejos*). Šios divizijos brigados pavadintos istorinių regionų (*Galicia*), 1886–1931 m. šalį valdžiusio karaliaus Alfonso XIII (*Rey Alfonso XIII*) ir XIII–XIV a. Aragono lengvųjų pėstininkų almogavarų (*Almogavares*) vardais. Naujaisiais amžiais Ispanijos kariuomenė daug kariavo kituose Europos regionuose, ypač dabartinės Italijos, Belgijos, Nyderlandų teritorijoje. Nemažai brigadų pavadintos ten kovojusių ar ilgai dislokuotų dalinių garbei – „Flandrija“ (*Flandes*), „Neapolis“ (*Napoles*) ir kt. Taigi, Ispanijos kariuomenės dalinių pavadinimų paletė labai plati. Juose atsispindi įvairialaikiai mūšiai, kovų regionai, istoriniai asmenys, istorinės kariuomenės rūšys.

Kitų šalių karinėms teritorijoms, poligonams, kareivinėms, aviacijos bazėms ir kitiems kariniams objektams suteikti vardai (pavadinimai) taip pat tampa tų šalių kariuomenių „atminties vietomis“.

Rekomendacijos

Atsižvelgiant į dabartinę istorinės atminties būklę Lietuvos kariuomenėje, būtų galima pateikti keletą rekomendacijų.

Atsižvelgiant į tai, kad dabartinėje Lietuvos kariuomenėje labiausiai reflektuojami du Lietuvos valstybės ir kovų istorijos periodai (XIII–XV a. ir 1944–1953 m. partizaninis karas su Sovietų Sąjunga), o kai kurie periodai (vėlyvasis, XVI–XVIII a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikotarpis ir ypač XVIII a. pabaigos–XIX a. sukilimai prieš Rusijos imperiją), tikslinga būtų imtis iniciatyvos labiau suaktualinti ir pagal galimybes su dabartiniais Lietuvos kariuomenės vienetais susieti XVIII a. LDK kariuomenės pulkų ir tam tikrais atvejais 1812 m. Napoleono kariuomenėje buvusių lietuviškų dalinių istoriją. Juolab kad dar tarpukariu kai kurie Lietuvos kariuomenės pulkai ieškojo savo istorinių šaknų ir sąsajų su minėtų laikotarpių kariniais daliniais, o dalis Lietuvos kariuomenės batalionų dabar sieja su jais savo istorines ištakas. Platesnę šio klausimo apžvalgą ir argumentuotus konkrečius pasiūlymus yra pateikęs V. Jokubauskas⁶⁹.

Silpniausiai istorinę atmintį liudija Karinių oro pajėgų vienetų pavadinimai. Siūlytume svarstyti, ar nereikėtų suteikti vardus Aviacijos bazei, Ginkluotės ir technikos remonto depui, Oro gynybos batalionui, galbūt ir kitiems KOP vienetams. Vertėtų prisiminti iškilias tarpukario asmenybes – aviatorius Jurgį Dobkevičių, Antaną Gustaitį ir kitus. Oro gynybos batalionui, šio straipsnio autoriaus nuomone, teiktinas Kazimiero Semenavičiaus (Simonavičiaus)⁷⁰ vardas. Atsižvelgiant į tai, kad K. Semenavičius buvo ne tik artilerijos specialistas, bet ir raketų konstruktorius, jo vardas labai tiktų Oro gynybos batalionui⁷¹. Suteikus šiam Karinių oro pajėgų daliniui garbingo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės artilerijos karininko ir europinį pripažinimą pelniusio mokslininko vardą, būtų deramai įamžintas jo atminimas, o kariai galėtų labiau puoselėti ilgaamžes Lietuvos karybos tradicijas ir pagrįstai jomis didžiuotis⁷². Ateityje rekomenduotina Lietuvos kariuomenėje įamžinti ir daugiau vėlyvojo LDK istorijos laikotarpio iškilių asmenybių (Jono Karolio Chodkevičiaus, Konstantino Ostrogiškio ir kitų) atminimą.

Svarstyтина galimybė Krašto apsaugos savanorių pajėgoms atsigręžti ne tik į Lietuvos partizanų kovas, bet ir į XVIII a. pabaigos – XIX a. sukilimus, kurie buvo

⁶⁹ Jokubauskas, V. Trijų autorių per trejus metus parašytos trys naujos trijų Lietuvos kariuomenės dalinių istorijos // *Acta Historica Universitatis Klaipedensis*. T. 28. Klaipėda, 2014, p. 269–280.

⁷⁰ Dėl pavardės (*Semenavičius* ar *Simonavičius*) rašymo reikėtų ekspertų, istorikų ir kalbininkų rekomendacijų.

⁷¹ 2017 m. gegužės 17 d. į Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos (LKA) viršininką raštu kreipėsi Karinių oro pajėgų vadas (rašto Nr. 296 (1.20)), prašydamas LKA Karo mokslų instituto Karo istorijos centro specialistų parengti mokslinę pažymą dėl Kazimiero Semenavičiaus vardo suteikimo Oro gynybos batalionui galimybės. Pažyma buvo parengta ir išsiųsta KOP štabui.

⁷² Svarbus ir politinis bei ideologinis aspektas: K. Semenavičiaus vardą ir atminimą, kaip „baltarusišką paveldą“ (kaip ir daug kitų LDK istorijos faktų), bando uzurpuoti dalis Baltarusijos istorikų, ypač – nacionalistiškai nusiteikę šios šalies visuomenininkai.

apėmę beveik visą dabartinę Lietuvos teritoriją. Šiems sukilimams buvo būdingi partizaninės kovos elementai, todėl KASP kariams nuodugniau susipažinti su suki-
lėlių kovomis būtų naudinga ne tik ideologiniu, bet ir profesiniu aspektu.

Būtų galima siūlyti suteikti Emilijos Pliaterytės vardą VSAT Varėnos rink-
tinės Kapčiamiesčio užkardai. E. Pliaterytė mirė buv. Justinavo dvare (Vainežery-
je) netoli Kapčiamiesčio, palaidota Kapčiamiesčio kapinėse. Taip būtų prasmingai
įamžintas šios ne tik lietuviams, bet ir lenkams, latviams, baltarusiams svarbios⁷³
XIX a. laisvės kovotojos atminimas.

Atsižvelgiant į tai, kad dabartinėje Lietuvos kariuomenėje jau turime ne vie-
ną artilerijos batalioną, būtų tikslinga jiems tęsti konkrečių tarpukario Lietuvos ka-
riuomenės pulkų tradicijas. Generolo Romualdo Giedraičio artilerijos batalionas
galėtų tęsti 1-ojo artilerijos pulko, o Brigados generolo Motiejaus Pečiulionio arti-
lerijos batalionas – 2-ojo artilerijos pulko tradicijas.

Dabartinė situacija vertintina kaip gana gera, bet ateityje, svarstant dėl ka-
riuomenės vienetų ar netgi karinėse teritorijose esančių objektų pavadinimų, ver-
tėtų aptarti visas galimybes, idėjas ir siūlymus, kad būtų išvengta netoliaregiškų,
dviprasmybių galinčių sukelti sprendimų. Todėl tikslinga sukurti Lietuvos kariuo-
menės istorinės atminties komisiją, kurią sudarytų kariai, istorikai ir kiti kompeten-
tingi ekspertai ir kuri būtų kaip patariamoji institucija prie krašto apsaugos ministro
ir kariuomenės vado.

Taip pat būtina ir toliau skirti didelį dėmesį Lietuvos kariuomenės pulkų,
batalionų ir kitų dalinių istorijai, rengti specializuotas monografijas ir straipsnius.
Šiuo metu jau nemažai šioje srityje padaryta (pažymėtina visa serija G. Surgailio
parengtų monografijų apie 1918–1940 m. Lietuvos kariuomenės pulkų istoriją). Ši
darbą prasminga kryptingai tęsti, nes jis turi ne tik akademinę, bet ir labai aiškia
taikomąją prasmę, sudaro prielaidas puoselėti ir tęsti kariuomenės tradicijas.

Išvados

1. Šiuolaikinėje Lietuvos kariuomenėje yra išsaugota ir tęsiama 1919–
1940 m. Lietuvos kariuomenėje gyvavusi tradicija suteikti kariuomenės batalio-
nams ir kitiems vienetams vardus. Dalis dabartinės Lietuvos kariuomenės batalionų
perėmė tarpukario Lietuvos kariuomenės pulkų pavadinimus ir tęsia jų tradicijas,
daugeliui jos vienetų suteikti nauji pavadinimai.

2. Tarpukariu Lietuvos kariuomenės pulkams daugiausia buvo suteikti isto-
rinių asmenybių, gyvenusių XIII–XV a., vardai. XVI–XVIII a. Lietuvos Didžio-
sios Kunigaikštystės paveldą reprezentavo tik Jonušo Radvilos vardas ir istorinių
kavalerijos rūšių (husarų, ulonų, dragūnų) pavadinimai. Tokią disproporciją lėmė
to meto politinės aplinkybės, ankstyvojo LDK istorijos periodo sureikšminimas ir
ne visada objektyvus vėlyvojo LDK periodo, Abiejų Tautų Respublikos laikotarpio

⁷³ Виткунас, М. Эмилия Плятер в исторической памяти литовцев // *Vēsture: avoti un cilvēki*.
T. XXI. Daugavpils: Daugavpils Universitātes akadēmiskais apgāds „Saule“, 2018, 405–417.

primiršimas.

3. Dabartinėje Lietuvos kariuomenėje per karinių vienetų pavadinimus labiausiai reflektuojami du Lietuvos istorijos periodai: XIII–XV a. ir 1944–1953 m. antisovietinio partizaninio judėjimo. Taip pat gana daug dėmesio skiriama 1918–1940 m. Lietuvos Respublikos, Nepriklausomybės kovų istorijai. Vėlyvasis LDK istorijos periodas atsispindi gana menkai, o XVIII a. pabaigos – XIX a. sukilimai beveik neminimi kariuomenės vienetų pavadinimuose. Išskirtinis, analogų kitų šalių kariniuose laivynuose praktiškai neturintis, yra sprendimas vadinti Lietuvos kariuomenės Karinių jūrų pajėgų laivus senųjų baltų genčių ir Lietuvos istorinių regionų pavadinimais.

4. Saugant ir puoselėjant kariuomenėje istorinę atmintį kartais stinga nuoseklumo. Pasitaiko atvejų, kai istoriniai vardai suteikiami arba atšaukiami iki galo neapsvarsčius visų galimų šių sprendimų padarinių. Būtų tikslinga sukurti Lietuvos kariuomenės istorinės atminties komisiją, sudarytą iš karių, istorikų ir kitų sričių kompetentingų ekspertų.

5. Vardus (istorinių asmenybių, svarbiausių mūšių ar karinių operacijų) suteikti karinių pajėgų vienetams nėra tik Vidurio ir Rytų Europai būdinga ar juo labiau „sovietinė“ tradicija. Toks ar panašus, kaip Lietuvoje, kariuomenės dalinių pavadinimų formavimo principas būdingas įvairioms Europos šalims. Ypač artimi lietuviškajam modeliai naudojami Lenkijoje, Rumunijoje ir Ispanijoje.

6. Vardų (pavadinimų) suteikimas kariuomenės vienetams ir konkreitiems karinėse teritorijose esantiems objektams padeda ugdyti karių ir plačiosios visuomenės istorinę atmintį, patriotizmą, pabrėžia ilgaamžes Lietuvos karybos istorijos tradicijas ir jų tęstinumą. Tai svarbi ir neabejotinai saugotina Lietuvos kariuomenės tradicija.

Šaltinių ir literatūros sąrašas

1. Ališauskas, K. Lietuvos kariuomenė (1918–1944) // *Lietuvių enciklopedija. Penkioliktasis tomas. Lietuva* (red. V. Maciūnas). Antrasis leidimas. Vilnius: Lietuvos enciklopedijų redakcija, 1991, p. 93–121.

2. Assmann, J. *Das Kulturelle Gedächtnis: Schrift, Erinnerung und Politische Identität in frühen Hochkulturen*. München: Beck, 1992.

3. *Atminties kultūra Lietuvoje*. Ataskaita. Programos vadovas Alvydas Nikžentaitis. [Žiūrėta 2018-07-05.] Prieiga per internetą: <http://www.istorija.lt/?mdocs-file=1807&mdocs-url=1806>

4. Baltuška, R. *Baltijos jūra ir Lietuvos laivynas*. Vilnius: Baltos lankos, 2009.

5. Baronas, D., Mačiulis, D. *Pilėnai ir Margiris: istorija ir legenda*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2010.

6. Bučas, J. Vytauto Didžiojo paminklas // *Nukentėję paminklai* (sud. M. Skirmantienė, J. Varnauskas). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994,

p. 61–62.

7. *Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų batalionas (DK BUB)*. [Žiūrėta 2018-07-06.] Prieiga per internetą: https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/mpbgv/padaliniai_161/dkbub.html

8. *Divizijos generolo Stasio Raštikio Lietuvos kariuomenės mokykla. Istorija*. [Žiūrėta 2018-06-25.] Prieiga per internetą: https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/mokymo_ir_doktrinu_valdyba/lk_mokymo_ir_doktrinu_valdyba_sudaro_sie_karinio_mokymo_vienetai/divizijos_generolo_stasio_rastikio_puskarininkiu_mokykla/istorija_688.html

9. *Dr. Jono Basanavičiaus karo medicinos tarnybos ištakos*. [Žiūrėta 2018-07-03.] Prieiga per internetą: https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/logistikos_valdyba/padaliniai_559/dr_jono_basanaviciaus_karo_medicino_s_tarnyba/istorija_583/dr_jono_basanaviciaus_karo_medicino_s_tarnybos_istakos.html

10. *Gedimino štabo batalionas. Istorija*. [Žiūrėta 2018-07-01.] Prieiga per internetą: https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/gedimino_stabo_batalionas/istorija_776.html

11. *Generolo Romualdo Giedraičio artilerijos batalionas. Istorija*. [Žiūrėta 2018-07-08.] Prieiga per internetą: https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/mpbgv/padaliniai_161/generolo_romualdo_giedraicio_artilerijos_batalionas/istorija_217.html

12. Girnius, K. K. Patriotai, tėvynė ir patriotizmas // *Naujasis židinys - Aidai*. 2006 m. Nr. 1, p. 31–42.

13. Gureckienė, V. Jonušas Radvila // *Lietuvos krašto apsaugos ministrai ir kariuomenės vadai* (ats. red. ir sud. G. Surgailis). T. 1. Vilnius: Krašto apsaugos ministerija, 2008, p. 130–142.

14. Guščius, S. Pilietinės savimonės ugdymas kariuomenėje // *Karinis rengimas ir ugdymas Lietuvoje* (ats. red. V. Rakutis). Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2007, p. 185–191.

15. Halbwachs, M. *Les cadres sociaux de la mémoire*. Paris: F. Alcan, 1925.

16. *Ypatingosios paskirties tarnyba*. [Žiūrėta 2018-07-05.] Prieiga per internetą: https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/specialiuju_operaciju_pajegos/sop_struktura/ypatingosios_paskirties_tarnyba_ypt.html

17. Jakštys, G. Lietuvos karo mokyklos tradicijos (1919–1940 m.) // *Karo archyvas*. XXII tomas (moksl. red. ir sud. G. Surgailis). Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2015, p. 289–316.

18. Jakštys, G. Oršos mūšis ir modernioji Lietuvos kariuomenė: istorinės atminties aspektas // *Tarptautinė mokslinė konferencija 1514 m. Oršos mūšis: karinė pergalė ir jos ženkliai. Skiriama Oršos mūšio 500 metų sukakčiai paminėti. Pranešimų tezės* (sud. A. Stankevič, R. Šmigelskytė-Stukienė). Vilnius, 2014, p. 126–127.

19. Jankauskienė, E. 1944–1953 m. Lietuvos partizaninis karas su Sovietų Sąjunga // *Lietuvos karai* (sud. G. Vitkus). Vilnius: Vilnius: Eugrimas, 2014,

p. 211–270.

20. Jankūnas, A. Juozo Lukšos vadų mokymo centras // *Krašto apsaugos savanorių pajėgos* (sud. P. Dabulevičius, V. Voveris). Vilnius: Krašto apsaugos savanorių pajėgos, 2001, p. 96–99.

21. Jokubauskas, V. Lietuvos kariuomenės kavalerija tarpukariu: reguliarieji pulkai, šauliai dragūnai ir teritorinių dragūnų tarnyba // *Karo archyvas. XXII tomas* (moksl. red. ir sud. G. Surgailis). Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2015, p. 238–287.

22. Jokubauskas, V. Trijų autorių per trejus metus parašytos trys naujos trijų Lietuvos kariuomenės dalinių istorijos // *Acta Historica Universitatis Klaipedensis*. T. 28. Klaipėda, 2014, p. 269–280.

23. *Juozo Vitkaus inžinerijos batalionas (JVIB). Istorija*. [Žiūrėta 2018-06-28.] Prieiga per internetą: https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/jvib/istorija_309.html

24. *Krašto apsaugos ministro įsakymai. I tomas* (ats. red. ir sud. G. Surgailis). Vilnius: Krašto apsaugos ministerija, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2004.

25. *Krašto apsaugos ministro įsakymai. II tomas* (ats. red. ir sud. G. Surgailis). Vilnius: Krašto apsaugos ministerija, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2006.

26. *Krašto apsaugos savanorių pajėgos* (sud. A. Stolarovas, L. Kasparaitė-Balaišė). Vilnius: Krašto pasaugos ministerija, 2016.

27. *Kunigaikščio Margirio peštininkų batalionas. Istorija*. [Žiūrėta 2018-07-01.] Prieiga per internetą: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/motorizuotoji_pestininku_brigada_zemaitija/padaliniai_4460/kunigaikscio_margirio_pestininku_batalionas/istorija_5063.html

28. *Les lieux de memoire* (dir. Pierre Nora). Paris. T. 1 La République (1984); T. 2 La Nation (1986); T. 3 Les France (1992).

29. *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų batalionas (LDK BDB). Istorija*. [Žiūrėta 2018-07-05.] Prieiga per internetą: https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/motorizuotoji_pestininku_brigada_zemaitija/padaliniai_4460/dragunu_batalionas/istorija_410.html

30. *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio motorizuotasis peštininkų batalionas. Istorija*. [Žiūrėta 2018-07-01.] Prieiga per internetą: https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/motorizuotoji_pestininku_brigada_zemaitija/padaliniai_4460/lietuvos_didziojo_kunigaikscio_kestucio_motorizuotasis_pestininku_batalionas/istorija_209.html

31. *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytenio bendrosios paramos logistikos batalionas. Bataliono istorija*. [Žiūrėta 2018-07-05.] Prieiga per internetą: https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/logistikos_valdyba/padaliniai_559/lietuvos_didziojo_kunigaikscio_vytenio_bendrosios_paramos_logistikos_batalionas/bataliono_istorija_597.html

32. *Lietuvos karinė doktrina*. Patvirtinta Lietuvos kariuomenės vado 2016 m. balandžio 22 d. įsakymu Nr. V–570. Antrasis leidimas. Vilnius: Lietuvos kariuomenė, 2016.
33. *Lietuvos kariuomenės šarvuotieji traukiniai (1920–1940)*. Ats. red. A. Stolarovas. Vilnius: Krašto apsaugos ministerija, 2016.
34. Mačiulis, D. Vytauto Didžiojo metų (1930) kampanijos prasmė // *Lituanistica*, 2001 T. 2 (46). Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos leidykla, p. 54–75.
35. *Motorizuotoji pėstininkų brigada „Žemaitija“*. *Istorija*. [Žiūrėta 2018-06-14.] Prieiga per internetą: https://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/motorizuotoji_pestininku_brigada_zemaitija/istorija_4824.html
36. Nora, P. *Zwischen Geschichte und Gedächtnis*. Berlin: Wagenbach, 1990.
37. Rajeckienė, R. *Vytauto Didžiojo karo muziejui perduota Generolo leitenanto Motiejaus Pečiulionio arsenalo vėliava*. [Žiūrėta 2018-07-02.] Prieiga per internetą: http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_atributika/archyvas_2643/2009_m_archyvas/2009_-_07_naujienu_archyvas/vytauto_didziojo_karo_muzejui_perduota_generolo_leitenanto_motiejaus_peciulionio_arsenalo_veliava.html
38. Rakutis, V., Vaičenonis, J. *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono istorija*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2012.
39. Statkus, V. *Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1940 m.* Chicago: Vydūno jaunimo fondas, 1986.
40. Surgailis, G. *Antrasis Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo pėstininkų pulkas*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2014.
41. Surgailis, G. *Pirmasis pėstininkų didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulkas*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2011.
42. Surgailis, G. *Ketvirtasis pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulkas*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2016.
43. Surgailis, G. *Lietuvos karinis laivynas 1935–1940*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2003.
44. Surgailis, G. *Penktasis pėstininkų didžiojo Lietuvos kunigaikščio Kęstučio pulkas*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2017.
45. Surgailis, G. *Šeštasis pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margio pulkas* [rankraštis].
46. Surgailis, G. *Trečiasis pėstininkų didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulkas*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2013.
47. Staliūnas, D. *Savas ar svetimas paveldas? 1863–1864 m. sukilimas kaip lietuvių atminties vieta*. Vilnius: Mintis, 2008.
48. Štaras, P. Partizaninis judėjimas Lietuvoje hitlerinės okupacijos metais // *Tarybų Lietuvos enciklopedija*. T. 3. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1987, p. 309–311.

49. Tamašauskas, K. Aukštieji karininkų kursai. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. II. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2002, p. 234.
50. *Tankai Lietuvos kariuomenėje 1924–1940 m.* (ats. red. E. Brusokas). Vilnius: Krašto apsaugos ministerija, 2015.
51. Vaidotėnams – 25-eri (parengė K. Jonušas, I. Skujaitė) // *Karys*, 2017 m. Nr. 1 (2053), p. 3–5 // *Karys*, 2017 m. Nr. 1 (2053), p. 3–9.
52. Viliūnas, G. Vytauto mitas naujojoje Lietuvoje // *Vytautas Didysis ir Lietuva* (sud. E. V. Eidukaitienė). Vilnius: Žara, 1996, p. 106–114.
53. Vitkūnas, M. Apie Pilėnus, Masadą ir naujus batalionus Žemaitijoje // *Kariūnas*, 2017 m. Nr. 1 (132), p. 19–25.
54. Vitkūnas, M. Oršos mūšis tautų istorinėje atmintyje // *Nepriklausomybės sąsiuviniai*, 2015 m. Nr. 1 (11), p. 68–79.
55. Виткунас, М. Эмилия Плятер в исторической памяти литовцев // *Vēsture: avoti un cilvēki*. T. XXI. Daugavpils: Daugavpils Universitātes akadēmiskais apgāds „Saule“, 2018, 405–417.
56. Мазур, Л. Образ прошлого: формирование исторической памяти // *Известия Уральского федерального университета. Серия 2. Гуманитарные науки*. 2013, No. 3 (117). Екатеринбург, 2013, с. 243–256.

THE REFLECTIONS OF HISTORICAL MEMORY IN THE MODERN LITHUANIAN ARMED FORCES: THE NAMES OF MILITARY UNITS

Assoc. Prof. Dr. Manvydas Vitkūnas

General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania

Summary

In the military, patriotism and civil awareness is an integral part of military training and education provided not only through training programs but also through non-formal education, such as celebrations, important events, lectures, meetings with freedom fighters, educational trips and anniversaries of the state and armed forces. The sense of identity with a military unit, community and traditions is very important for strengthening patriotic feelings. Servicemen are united by a common service, uniform, unit name, flag, emblem, slogan, etc.

Naming military units after significant figures or historic events contributes to the historical memory. The extent to which a past epoch is actualized today helps to perform researches and analyses of historical memory. Naturally, its identification and classification is very different due to the subjective attitude of a researcher and the chosen direction.

The object of the research is the historical memory in the modern Lithuanian Armed Forces. The aim of the research is to determine the significance of the names of military units in the modern Lithuanian Armed Forces. The objectives of the research are to find out the reasons for giving the names and compare the situation in the period of 1918–1940 and now; to determine the particularities of the traditions' continuation and formation of the new ones by comparing the specifics of naming military units in Lithuania and other countries. The study uses descriptive, analytical, historical comparative and generalizing methods.

Battalions, occasionally companies, and larger units of the Lithuanian Armed Forces are named in honour of the Lithuanian historical figures, whereas the units in the past, including partisan squads, dragoon, hussar and uhlan units were given the names of epic battles. The tradition to respect the history manifested through historically accentuated names of military units and compounds was inherited from the Lithuanian Armed Forces and anti-Soviet resistance fighters of the period of 1918–1940.

The names of the heroes who lived in the 13th–15th centuries were most frequently given to the regiments. The heritage of the Grand Duchy of Lithuania (GDL) of the 16th–18th centuries was represented only by Jonušas Radvila and the names of historical cavalry types (hussars, uhlands and dragoons). Such disproportion was determined by the political circumstances of that time,

underestimated significance of the early history of the GDL, not always objective predicament of the late period of the GLD and the period of the Republic of the Two Nations. The names of current military units mostly come from the 13th–15th centuries and the anti-Soviet partisan movement in the period of 1944–1953. Also, considerable attention is paid to the period of 1918–1940 when Lithuania struggled for Independence. The late period of the GDL is reflected rather poorly, whereas the period from the 18th century till the end of the 19th century is barely mentioned in the names of military units. An exclusive decision was made to give the names of the Lithuanian historical regions and tribes to the Lithuanian Navy.

Naming after historical figures, great battles and military operations is neither characteristic only of Central and Eastern Europe, nor is it a Soviet tradition. Similar models are used in Poland, Romania and Spain.

The tradition preserves the memory of great warriors and fosters patriotism by cherishing the military history of Lithuania. It is an important and most respected tradition of the Lithuanian Armed Forces.

Keywords: Lithuanian Armed Forces, names of military units, historical memory.

AUTORIAUS LYDRAŠTIS

Autoriaus vardas, pavardė: Manvydas Vitkūnas

Mokslo laipsnis ir vardas: istorijos mokslų daktaras

Darbo vieta ir pareigos: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Humanitarinių mokslų katedros docentas, Mokslo centro vyresnysis mokslo darbuotojas

Autoriaus mokslinių interesų sritys: Lietuvos ir visuotinė karo istorija, baltų ir viduramžių Lietuvos karyba, archeologija, istorinės atminties tyrimai

Telefonas ir el. pašto adresas: +370 685 26294;

manvydas.vitkunas@gmail.com

AUTHOR'S COVER LETTER

Name and surname: Manvydas Vitkūnas

Academic degree and name: Doctor of Humanities (History, 05 H)

Workplace and position: General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania, Department of Humanities, Associate Professor; Research Centre, Senior Researcher

Research interests: military history, history of warfare of the Balts and Medieval Lithuania, archaeology, researches on historical memory

Telephone and e-mail: +370 685 26 294; manvydas.vitkunas@gmail.com